

acta

1/87

**Od redakce • ČSDS:
Poslání, cíle, úkoly •
Projekt českého vydání
Spisů Jana Patočky •**

**UNESCO cenzuruje
českou a slovenskou
poezii • Terminologické
otázky nezávislé
literatury •**

**Edice Nové cesty
myšlení • Nové knihy:
Rotrekl, Ponická •**

**Čtvrtletník Čs. dokumentačního
střediska nezávislé literatury**

ACTA. Ročník 1, číslo 1, jaro 1987.

Obsah:

Od redakce	1
Vilém Prečan: Československé dokumentační středisko nezávislé literatury: Poslání, cíle, úkoly	2
Spisy Jana Patočky: K návrhu na vydávání souborného díla Jana Patočky (red.)	7
Jiří Němec: Projekt Spisů Jana Patočky	8
UNESCO cenzuruje českou a slovenskou poezii (J. V.)	14
K terminologickým otázkám nezávislé literatury Redakční poznámka	17
– n: Otazníky kolem ineditní literatury	18
– pf: Zapomenutý otazník nad "ineditní" literaturou	23
Edice Nové cesty myšlení	26
Nové knihy – pro memoria (J. V.) Skrytá tvář české literatury	30
Lukavické zápisky	31

Autoři čísla:

Jiří Němec (1932)

psycholog a filozof, od r. 1983 ve Vídni

Vilém Prečan (1933)

historik, kustod ČSDS, od r. 1976 v Spolkové republice

Jan Vladislav (1923)

básník, esejista a překladatel; od r. 1981 v Paříži

– n, – pf: značky autorů žijících v Československu

Ediční poznámka:

Protože bylo zapotřebí některé texty z Československa krátit, došlo i k nezbytným stylovým a jiným úpravám textů. Prosíme autory, aby to přijali s pochopením. Vzhledem k diskusím o českém pravopisu a různostem v jeho pojmání jsme zachovávali příznačné pravopisné zvyklosti autorů, zejména v psaní takových slov jako "filosofie" atd. – i za cenu nejednotnosti. Prosíme čtenáře, aby to rovněž přijali s porozuměním.

Československé středisko nezávislé literatury

Zakládající členové: Jiří Gruša (místopředseda), František Janouch, Josef Jelínek (jednatel), Ivan Medek, Jiří Pelikán, Vilém Prečan, Karel Jan ze Schwarzenbergu, Pavel Tigrid, Jan Vladislav (předseda) a d.

Předseda vědecké rady: H. Gordon Skilling

ACTA. Čtvrtletník Československého dokumentačního střediska nezávislé literatury. Rediguje Jan Vladislav za spolupráce Jiřího Gruši a Viléma Prečana. Adresa: Dokumentationszentrum, Schwarzenberg 6, D-8533 Scheinfeld. Tel. 091 62/77 61. Toto číslo má 32 stran a bylo dáno do tisku v červnu 1987.

© Dokumentationszentrum zur Förderung der unabhängigen tschechoslowakischen Literatur, e. V. 1987

ACTA dostávají členové ČSDS zdarma, cena čísla pro nečleny je DM 11, předplatné na celý ročník DM 40.

ISBN: 3-89014-039-4

Herstellung: Druck + Papier Meyer GmbH,
8533 Scheinfeld, Western-Germany

OD REDAKCE

Čtvrtletník ACTA, jehož první číslo otvíráte, nechce v žádném případě soutěžit s exilovými časopisy, které už vycházejí. Rád by je pouze doplňoval a v souladu s posláním ČSDS se zabýval těmi speciálními otázkami československé nezávislé literatury, kterým se jinde nevěnuje a často ani nemůže věnovat dostatečná pozornost a místo. Přitom však jde nejednou o otázky zásadní důležitosti, protože není pochyb, že právě nezávislá literatura hraje zvláště významnou úlohu při udržování naší ohrožené kulturní kontinuity a utvrzování naší duchovní identity. Proto je na místě zabývat se podrobněji a systematictěji problémy, které se týkají jak historie a současného rozvoje nezávislé české a slovenské literatury, tak jejího archivování, studia, rozšiřování, případně knižního a časopiseckého vydávání, ať už v původním znění nebo v překladech.

Ve shodě s tím jsou ACTA určena nejen našim čtenářům doma a v zahraničí, ale také dalším zájemcům z celého světa, prostým čtenářům i odborným pracovníkům na univerzitách, ve vědeckých ústavech, knihovnách a redakcích časopisů a nakladatelství. Aby usnadnila přístup k informacím o československé nezávislé literární tvorbě co nejširší veřejnosti, vycházejí ACTA také v anglické verzi a uvažuje se o vydávání v němčině.

Kromě zpráv o práci, službách, knihovně a archívech ČSDS budou ACTA uveřejňovat systematicky především všechny dostupné informace o nezávislé ediční činnosti v Československu. Postupně přinesou souhrnné bibliografické

přehledy samizdatových edic a periodik, pokud možno i se stručnými charakteristikami jednotlivých děl nebo čísel. Příkladem je souhrnná zpráva o samizdatové edici *Nové cesty myšlení* otištěná v tomto čísle. Další takové souhrnné zprávy budou následovat.

Tyto bibliografické přehledy budou navíc průběžně doplňovány informacemi o novinkách československé samizdatové produkce; některé z nich budou podle možnosti stručně recenzovány. V tomto čísle referují ACTA o knihách Hany Ponické a Zdeňka Rotrekla. To umožní nejen našim, ale i zahraničním zájemcům, kteří nechtou česky nebo slovensky, aby se informovali o knihách, případně časopisech, jež by je mohly zajímat, ale jež dosud nemají k dispozici.

ACTA zamýšlejí dále publikovat pravidelně příspěvky, které se zabývají obecnými problémy nezávislé literatury a nezávislé ediční činnosti v Československu. Ve shodě s tím jsou do tohoto čísla zařazeny dva výňatky z úvah, které se pokoušejí vymezit pojem a terminologii československé nezávislé literatury. Podle možnosti budou ACTA informovat také o ohlasu, s nímž se tato literatura setkává v cizině, to znamená o jejím vydávání v překladech, případně o studiích, které o ní vycházejí v cizích jazycích.

ACTA a jejich vydavatel ČSDS se však nechťejí spokojit jen s registrováním a informováním; pokud to je v jejich silách, chtějí dávat také jisté podněty a starat se o jejich uskutečnění; jedním z prvních a zvláště naléhavých je výzva k vydání *Spisů* Jana Patočky, jak je o tom řeč podrobněji v dalším.

Jak je vidět z tohoto stručného přehledu, ACTA mají před sebou tolik práce, že ji nemohou dovést do zdárného konce jen vlastními silami. Spoléhají proto na pomoc všech, kterým doma i v cizině opravdu záleží na naší nezávislé kultuře.

P.S. Nejjednodušší formou této pomoci je pravidelně odebírání ACT, která vycházejí čtyřikrát do roka v rozsahu kolem 200 stran. Cena jednoho čísla je pro nečleny 11 DM, roční předplatné 40 DM.

Vilém Prečan

ČESKOSLOVENSKÉ DOKUMENTAČNÍ STŘEDISKO NEZÁVISLÉ LITERATURY POSILÁNÍ, CÍLE, ÚKOLY

Na začátku března 1986 založila skupina kulturních pracovníků českého exilu v Hannoveru v Německé spolkové republice Československé dokumentační středisko nezávislé literatury (ČSDS). Středisko je právně konstituováno podle německého spolkového zákona jako registrovaný spolek sledující veřejně prospěšné cíle: má tedy své stanovy a orgány, jimiž jsou v daném případě členská shromáždění, představenstvo a vědecká rada.

Předsedou spolku je spisovatel Jan Vladislav, místopředsedou spisovatel Jiří Gruša, předsedou vědecké rady jmenované na širší mezinárodní základně je kanadský historik a politolog prof. H. Gordon Skilling; vedoucím (kustodem)

Dokumentačního střediska je historik Vilém Prečan, pověřený vyřizovat podle usnesení členských shromáždění a podle pokynů představenstva běžnou agendu spolku a řídit budování a správu sbírek Střediska. Čestnými členy ČSDS je skupina představitelů nezávislé literatury žijících v Československu, mezi nimi Václav Havel a Ludvík Vaculík.

Zásluhou Karla Jana ze Schwarzenbergu, jednoho ze zakládajících členů, který dal pro Středisko adaptovat místnosti ve svém zámku a pronajal je spolku, má ČSDS od listopadu 1986 vhodné prostory pro svou činnost, jež umožňují odborné uložení sbírek, systematickou práci s nimi a pro badatele – byť v omezené míře – studium přímo na místě.

CÍL SPOLKU

Cílem ČSDS je podpora vědeckého bádání v oblasti československé kultury, historie a politiky, zejména však při shromažďování svědeckví a dokumentů nezávislého myšlení po roce 1948.

V rámci tohoto cíle si ČSDS vytklo jako zvláštní úkol pečovat o československé samovydatelské (samizdatové) materiály, tzn. o všechna písemná díla dokumentárního nebo literárního charakteru sepsaná a rozmnožovaná v Československu jednotlivci nebo skupinami osob, která však v zemi svého vzniku nemohou být z cenzurních důvodů publikována či rozšiřována oficiálními sdělovacími prostředky. Dále shromažďuje k badatelským účelům materiály, tzn. díla, dokumentaci atd. českých a slovenských autorů žijících v exilu.

Podle stanov jsou sbírky ČSDS kulturním dědictvím českého a slovenského národa, resp. příslušníků dalších národností obývajících Československo. Budou předány legitimním institucím v Československu, jakmile se takové ustaví a jakmile politické okolnosti dovolí, aby sbírky byly volně přístupné ke studiu.

HLAVNÍ SMĚRY PŮSOBENÍ

ČSDS nemá v úmyslu nahrazovat činnost žádné z existujících exilových organizací, institucí, zařízení nebo seskupení. Chce naopak dělat jen to, co doposud nedělá nikdo, nebo poskytovat služby v oblasti, o kterou dosud pečovali jen jednotlivci, a usnadňovat či podporovat všechny druhy činnosti, které povedou k zpřístupnění

nezávislé československé literatury co nejširší veřejnosti na celém světě. ČSDS je otevřeno spolupráci na všechny strany v exilu i vůči mezinárodní kulturní veřejnosti, a zároveň slouží podle svých možností a svého specifického zaměření podpoře nezávislé literatury ve vlasti.

ČSDS funguje jako kombinace archívu, knihovny, badatelské a informační instituce:

– systematicky shromažďuje, uchovává a archivně zpracovává písemné, fotografické, audiovizuální materiály a dokumentaci v nejširším smyslu;

– plánuje, podporuje a popřípadě i přímo organizuje práci na vlastních výzkumných úkolech, jejichž předmětem je vědecké zpracování pramenných textů nebo vydávání příručkových děl, informativních i vědeckých publikací;

– pravidelně rozesílá všem zainteresovaným knihovnám, badatelským institucím, nakladatelským redakcím i jednotlivcům přírůstkové seznamy sbírek Střediska a vydává čtvrtletník ACTA, jehož první číslo držíte v rukou;

– rozšiřuje jako studijní materiál kopie samizdatových textů, informace, zprávy a vědecké práce o samizdatových materiálech mezi členy spolku, zainteresované odborné organizace a jednotlivce nebo veřejnost na celém světě;

– spolupracuje s univerzitami, knihovnami a výzkumnými pracovišti, jakož i s dalšími zainteresovanými místy a osobami a poskytuje jim v rámci své působnosti informace.

Při poskytování služeb ČSDS přísně dbá autor-
ských práv všech autorů, tedy i těch, kteří žijí v
Československu. Kopie samovydatelsky zve-
řejněných textů jsou zásadně určeny jen ke stu-
dijním a informačním účelům. Spolu s meziná-
rodními autorskými organizacemi, vydavatels-
kými a zprostředkovatelskými agenturami všeho
druhu dbá ČSDS o to, aby autorská práva uvede-
ných autorů – včetně práva na honorář – byla v
každém jednotlivém případě přísně respekto-
vána. Je v tomto směru podle potřeby prostřed-
níkem mezi domácími autory a všemi médii v
zahraničí, jež mají v úmyslu samizdatové mate-
riály publikovat.

STAV SBÍREK STŘEDISKA

ČSDS má nejrozsáhlejší sbírky českoslovens-
kého samizdatu mimo území Československa a
průběžně je doplňuje o všechny dostupné no-
vinky. Jsou mezi nimi na prvním místě stovky ti-
tulů zveřejněných v rámci tzv. samizdatových
edic, tj. opisových řad, které jsou známy pod
jménem *Edice Petlice*, *Edice Expedice*, *Kvart*,
Česká Expedice, *Popelnice*, *Renega*, *Kde domov
můj*, *Nové cesty myšlení*, *Edice SE*, v samizdatu
vydávané *Spisy Jana Patočky*, opisy samizdatem
rozšiřovaných děl Egona Bondyho, opisové řady
*Lyrika Jaromíra Hořce a Články, statě, repor-
táže Jaromíra Hořce a j.*

Významnou část sbírek tvoří dále samizda-
tové časopisy a periodika všeho druhu, jako jsou
Informace o Chartě (Infoch), *Kritický sborník*,
Paraf, *Reflexe*, *Střední Evropa*, *Vokno*, *Histo-
rické studie*, *Ekonomická revue*, *Ze zásuvky i z*

bloku, *Komentáře*, *Prostor*, *Pražské komuni-
kace*, *Revolverová revue* *Jednou nohou*, *O di-
vadle*, *Informace o církvi*, *Náboženstvo a súčas-
nosť* a mnohé další (i periodika již zaniklá jako
byly *Dialogy*, *Váhy*, *Čtverec*, *Spektrum*), včetně
některých málo známých samizdatových perio-
dik slovenských.

Sbírky ČSDS obsahují úplný soubor mate-
riálů Charty 77 a snad všechna dochovaná pí-
semné svědectví z hnutí za lidská a občanská
práva v Československu v uplynulých více než
deseti letech, jakož i další materiály z období po
r. 1969, mezi nimi stovky příspěvků samizdatové
publicistiky, mnoho jednotlivých rukopisů lite-
rárních, historických, filozofických a teologic-
kých, překlady do češtiny a slovenštiny pořizené
v uplynulých patnácti letech samizdatovými ma-
nufakturami. Ve sbírkách se nachází také cenný
materiál filmový a fotografický, hudební na-
hrávky, záznamy rozhovorů s předními českos-
lovenskými disidenty, videozáznamy, soubor
novinových výstřížků, četné podklady biogra-
fické. Samostatnou část sbírek tvoří pramenný
materiál vztahující se k československému vý-
voji v letech 1968–1969.

V příruční knihovně ČSDS je soustředěna
knížní produkce československých exilových na-
kladatelství, jež vznikla od počátku sedmdesá-
tých let, část exilové knižní produkce z období
1948–1968 a úplné kolekce všech hlavních exilo-
vých časopisů. Významné místo zaujímá v kniž-
ních a časopiseckých fondech Střediska cizojaz-
yčná literatura a cizojazyčné časopisy se vzta-
hem k Československu a k problematice, jež je v
popředí pozornosti ČSDS, zejména k dějinám

Ceskoslovenské republiky a k otázkám lidských a občanských práv v zemích sovětské mocenské sféry.

Součástí knihovny je oddělení překladů nezávislé tvorby českých a slovenských autorů, ať už žijí doma, či v zahraničí, a odborné literatury zabývající se nezávislou literaturou v Československu.

Ve sbírkách ČSDS jsou také poměrně poměrně vzácné a málo dostupné knihy a časopisy, jež vycházely v Československu, jako např. *Kritický měsíčník* Václava Černého, některé časopisy z let 1968–69 nebo knihy, které byly vytištěny na přelomu let 1969–70, ale byly staženy z prodeje nebo šly rovnou do stoupy.

Sbírký ČSDS vykazují ovšem také ještě velké mezery, ať už se to týká literatury samizdatové, či zejména materiálů z let padesátých a šedesátých. Neuspokojivý je stav oddělení knihovny, v němž jsou shromážděna cizojazyčná vydání děl autorů nezávislé české a slovenské literatury, zejména těch, kteří žijí v zahraničí.

Při zaplňování těchto mezer a v této “archeologii” nezávislého myšlení a písemnictví spoléhá ČSDS na pomoc všech, kdo takové materiály nabídnou Středisku darem či odkazem, za finanční úhradu nebo protislužbu, jako trvalou zápůjčku, anebo je poskytnou k okopírování. Za první rok své existence dostalo Středisko cenné dary od mnoha přátel a příznivců z domova i ze zahraničí. (Seznam dárců žijících v zahraničí zveřejňujeme na jiném místě.)

Díky podpoře “Central and East European Publishing Project” (CEEPP) se sídlem v Oxfordu mohlo být započato s jednotnou a systematickou katalogizací a počítačovým zpracováním sbírek a knihovny. Tak vznikne katalog, který bude k dispozici také jako publikace. Avšak už v současném, prozatímním stavu zpracování a uspořádání slouží sbírky řadě nakladatelství a časopiseckých redakcí (*Index on Censorship*, *Kosmas*, *Přeměny*, *Svědectví*, *Studie*, *Rozmluvy*, *Obrys*, *Listy*), významným knihovnám v řadě zemí (Harvard College Library, British Library, University of Toronto Library, Bibliothek des Herder-Instituts v Marburgu), studijním a výzkumným institucím (Forschungsstelle Osteuropa an der Universität Bremen, Keston College, Institut für die Wissenschaften vom Menschen ve Vídni) i jednotlivým badatelům z mnoha zemí, kteří jsou s ČSDS ve styku.

FINANCOVÁNÍ

Středisko je financováno z darů a subvencí soukromých nadací a osob, jakož i z příspěvků členů spolku. Tyto zdroje příjmů jsou vždy časově omezeny na určitý kalendářní rok, anebo se přísně zúčtovatelně váží k určitému konkrétnímu projektu. ČSDS pracuje nezištně a jeho prvořadým cílem není hospodářská činnost. Za poskytované služby (kopie materiálů, rešerše apod.) požaduje úhradu ve výši, jež kryje režijní náklady spojené s těmito službami.

Za těchto okolností závisí existence ČSDS a rozvoj jeho činnosti na vytvoření dostatečné finanční základny, a to: a) z příspěvků evropských a amerických nadací, organizací a institucí, jež sledují podobné nebo shodné cíle jako ČSDS a

mohou Středisko, resp. některý jeho konkrétní projekt finančně podpořit; b) podporou ze strany jednotlivců, kteří budou práci Střediska pokládat za natolik závažnou, že ji – nebo určitý jeho projekt – podpoří. Vzhledem ke svému statutu veřejně prospěšné organizace (*Gemeinnützigkeit*) může Středisko přijímat dary odpočitatelné z daňového základu. (Bližší informace jsou zveřejněny na jiném místě.)

PODMÍNKY PRO POSKYTOVÁNÍ SLUŽEB

ČSDS není veřejná knihovna či veřejný archív, veškeré služby poskytuje na podkladě individuální dohody s jednotlivými institucemi či badateli. Minimální personální vybavení Střediska je základním limitujícím činitelem rozsahu a rychlosti vyřizování požadavků mimo rámec základních služeb, dojednaných či abonovaných dlouhodobě (odběr čtvrtletníku, zasílání přírůstkových seznamů, zhotovování kopií samizdatových periodik apod.). Žádosti o studium na místě nutno zasílat nejméně měsíc před plánovaným termínem, aby stáže badatelů mohly být koordinovány.

NALÉHAVÉ ÚKOLY V LETECH 1987 – 1988

Kromě běžné činnosti související s doplňováním sbírek a knihovny, jakož i s poskytováním služeb těm institucím a jednotlivcům, s nimiž má Středisko dohodu o stále spolupráci – mezi takové běžné úkoly patří i vydávání čtvrtletníku ACTA –, stanovilo si ČSDS pro nejbližší období několik specifických úkolů.

Je to katalogizace a počítačové zpracování celého souboru materiálových sbírek a knižního fondu Střediska; výsledkem bude katalog určený

k publikaci a řada seznamů samizdatové produkce, které budou postupně publikovány v ACTECH.

S podporou už zmíněné nadace CEEPP v Oxfordu pořizuje ČSDS ve spolupráci s vysoce kvalifikovanými překladateli výbor samizdatových textů z Československa v anglickém překladu (*Annual Survey of Independent Literature in Czechoslovakia*). Jde převážně o kratší texty (výjimkou je nová hra Milana Uhdeho *Zvěstování aneb Bedřichu, jsi anděl*), jež se objevily v samizdatových periodikách v roce 1986. Výbor o celkovém rozsahu cca 300 stran strojopisu bude rozmnožen a v počtu několika desítek výtisků rozeslán nakladatelstvím a redakcím větších časopisů v různých zemích světa jako soubor textů, jež jsou k dispozici a o jejichž zveřejnění tiskem v překladu do toho či onoho jazyka mohou zájemci jednat přímo s autory nebo s vlastníky jejich autorských práv. ČSDS si od tohoto počínání, jenž by se mohl každoročně opakovat, slibuje, že přispěje k větší publicitě textů domácích autorů v cizích jazycích.

Na jiném místě tohoto časopisu pojednáváme o projektu *Sebraných spisů* Jana Patočky, jehož podporu považuje ČSDS za svůj přední úkol.

Bližící se dvacáté výročí událostí roku 1968 v Československu vedlo výroční členské shromáždění ČSDS v březnu 1987 k rozhodnutí vydat do jara 1988 vlastním nákladem ČSDS nezmeněný přetisk dokumentace *Sedm pražských dnů*: 21.–27. srpen 1968 (tzv. Černou knihu) a připravit ve spolupráci s Nadací Charty 77 publikaci z oboru literatury faktu o československém vývoji od ledna 1968 do května 1969. ČSDS bude ve svém čtvrtletníku také včas publikovat inventář fondů Střediska vztahujících se k tematice ve světě obecně známé jako Pražské jaro.

SPISY JANA PATOČKY

K NÁVRHU NA VYDÁVÁNÍ SOUBORNÉHO DÍLA JANA PATOČKY

V povědomí české a slovenské veřejnosti je dnes jméno Jana Patočky spjato především s jeho občanským postojem v souvislosti s hnutím Charty 77: byl jedním z jejích tří prvních mluvčích, patřil k jejím předním vykladadačům a po své smrti před desíti lety se stal takřka jejím symbolem. Úcta a uznání, kterou jsou s tím spjaty, nám však nesmějí zastírat, že to vlastní a hlavní, co zakládá Patočkův význam v dějinách naší vzdělanosti, je jeho myslitelské dílo - a že toto dílo zůstává z řady důvodů nadále nepřístupné, a proto z velké části neznámé. Je tedy především v našem zájmu postarat se konečně o vydání jeho spisů, tím spíš, že na redakci jeho odkazu se už léta pracuje, řada svazků je víceméně připravena k tisku, některé jeho práce vyšly mezitím i francouzsky a v současné době se chystá několikosvazkový výbor v němčině a také anglický výbor. To všechno nás nejen vybízí, ale přímo zavazuje, abychom se vážně zabývali otázkou včasného a důstojného vydání Patočkova odkazu v češtině.

Není snad třeba zdůrazňovat, že vzhledem k závažnosti a rozsahu Patočkovy filozofické pozůstalosti je její vydání věc náročná nejen po stránce textové, ale i po stránce organizační a ovšem také finanční. Z těchto důvodů se Československé dokumentační středisko ve shodě se svým zaměřením rozhodlo dát podnět k diskusi o všech těchto aspektech a udělat tak první konkrétní krok k uskutečnění tohoto neodkladného podniku. Cíl diskuse je dvojitý: zaprvé zajistit co nejlepší podklady pro definitivní rozvržení ce-

lého souboru i jednotlivých svazků, zadruhé zabezpečit dlouhodobé materiální a technické předpoklady k jejich publikaci, to znamená upozornit na něj především naši, ale také světovou kulturní veřejnost, získat její podporu a najít subskribenty, mecenáše a nakladatele. Jedině co nejširší podpora a spolupráce umožní, aby se vydání Patočkova odkazu uskutečnilo v dohledné době také v jazyce, v němž byl napsán.

Jako podklad k všestranné diskusi o tomto podniku uveřejňujeme návrh na vydání filozofického díla Jana Patočky, tak jak jej pro tyto účely připravil dr. Jiří Němec. Doufáme, že v příštím čísle budeme moci uveřejnit další odborné i praktické podněty a dospět k definitivnímu projektu, tak abychom mohli na podzim tohoto roku začít s jeho realizací a zahájit subskribci. Zároveň se výslovně obracíme na naše exilová nakladatelství, aby uvážila možnost ujmout se sama nebo ve spolupráci praktické stránky vydávání *Spisů* Jana Patočky, to znamená tisku, distribuce atd. ČSDS může postupně zajistit kvalifikovaně zredigované rukopisy jednotlivých svazků i jejich sazbu.

Pokud jde o subskribci uvažujeme o dvojitým způsobu: o subskribci všech svazků *Patočkových Spisů*, určené zejména odborníkům, knihovnám a institucím, a o závazném odběru jednotlivých svazků podle výběru širší čtenářské obce. Zvýhodnění by přitom byli nejen subskribenti celých *Spisů*, ale také čtenáři, kteří by se zavázali k odběru nejméně čtyř svazků podle svých zájmů.

Redakce

PROJEKT SPISŮ JANA PATOČKY

Úvodem

Jeden z nejvýznamnějších světových vědců 20. století, muž s hlubokým filosofickým kořenem, lingvista a literární vědec Roman Jakobson napsal: “Byli tři čeští filosofové světového významu a mimořádné mravní síly a čistoty: Jan Ámos Komenský (1592–1670), Tomáš Garrigue Masaryk (1850–1937) a Jan Patočka (1907–1977).” Díla prvních dvou byla vydána v úplnosti, i když ne vždy vzorně. Zato zcela chybí vydání Spisů Jana Patočky. Z jeho neobyčejně rozsáhlého díla za jeho života vyšly jen dvě (!) knihy, několik brožur a roztroušené časopisecké články. Přitom Patočkovo dílo tvoří souvislý celek, ke kterému by měl mít přístup každý český a slovenský intelektuál a student.

Pro to, aby byly vydány úplné Patočkovy spisy – bez výpustek a subjektivních vykladačských úmyslů – mluví navíc též to, že právě osobnostem a dílu Komenského a Masaryka je v nich věnována velká, takřka centrální pozornost.

V dnešním Československu je nemyslitelné, aby o Patočkovi -- natož z jeho díla -- vyšla jedna jediná objektivní řádka. I při největším optimismu se lze stěžít domnívat, že se na tom v nejbližších třech letech něco změní k lepšímu. A čas letí, dorůstají nové generace, které potřebují bezpečné průvodce po celé široké oblasti světové a české kultury. Tím je dnes z Čechů jedině Jan Patočka. Hluboká vzdělanost a mravní apel z jeho díla přímo vyzárají. Spisy Jana Patočky

jsou koncipovány tak, že obsáhnou všechny jeho publikované i nepublikované texty. Mohou vyjít během tří až čtyř let. Členění do 11 svazků je jen pomůckou k snazší orientaci, protože již existuje úplná patočkovská bibliografie, podle níž se bude možno ve Spisech snadno orientovat. Bude připojena k jednomu z prvních svazků Spisů.

Nelze než apelovat na každého, kdo nechce rezignovat na život ducha v té malé zemi v srdci Evropy, aby tak či onak přispěl k uskutečnění tohoto projektu. Je jakýmsi paradoxem, že díky početným francouzským překladům, chystanému německému výboru v pěti objemných svazcích a díky chystanému obsáhlému výboru v angličtině Patočka bud' je, nebo v brzku bude lépe znám v cizině – než doma nebo v českém exilu. Odtud vůle k vydání – a to poměrně rychlému – sebraných Patočkových spisů, v nichž by měly být obsaženy i překlady prací, jež Patočka napsal v cizích jazycích.

Vlastní projekt

Následující projekt Patočkových sebraných spisů (dále jen *Spisy*) vychází z dosud vydaných Patočkových prací ať již knižních nebo časopiseckých, z pražského samizdatového vydání a z prakticky úplného patočkovského archivu v “Institut für die Wissenschaften vom Menschen” ve Vídni. Oproti samizdatovému vydání nerozlišuje tak striktně mezi pracemi, které vyšly nebo

nevyšly tiskem. (Poukazuje se na to ovšem v edičních poznámkách.) Řídí se hlediskem systematickým a do jisté míry i chronologickým (zejména v rámci některých svazků), neboť to odráží vývoj Patočkových názorů. Že proměny Patočkových stanovisek mají filosoficky prvořadý význam, je odborníkům už delší dobu známo. Uvedu aspoň tři. 1. Přejít od Husserlova subjektivismu k asubjektivní fenomenologii, kterou nicméně nelze beze všeho identifikovat s pozicí Heideggerovou. 2. Diferenciace v přijímání Masaryka při trvalé loajalitě vůči němu a nejvyšším ocenění jeho základních rozhodnutí. 3. Změna v pojetí českých dějin u Patočky po roce 1969 (dosavadní fáze vrcholí přednáškou *Filosofie českých dějin s diskusí, Sociologický časopis*, roč.5, č.5, str. 457-472) směrem k bezohledné národní (sebe)kritice.

Jan Patočka, *SPISY*

- Svazek I: *Umění a filosofie*
 Svazek II: *Přirozený svět jako filosofický problém*
 Svazek III: *Pohyb lidské existence*
 Svazek IV: *K čisté fenomenologii*
 Svazek V: *K filosofii dějin*
 Svazek VI: *Komenský*
 Svazek VII: *Masaryk*
 Svazek VIII: *K české existenci*
 Svazek IX: *Dějiny antické filosofie*
 Svazek X: *Aristoteles, jeho předchůdci a dědicové*
 Svazek XI: *K dějinám filosofie*

Svazek I.: *Umění a filosofie*

1. *K myšlence vzdělanosti*

- Myšlenka vzdělanosti a její dnešní aktuálnost (1938)
 Česká vzdělanost v Evropě (1939)
 Mládí a filosofie (1941)
 Duchovní základy života v naší době (1970)
 K problému filosofických překladů (1968)

2. *K času, mýtu a estetice*

- Zrod evropského uvažování o kráse v antickém Řecku (1971)
 Platon o vědění a umění, nadšení a kráse (1969)
 Čas, mýtus, víra (1952 a po roce 1954)
 Umění a čas (1966)
 Učení o minulém rázu umění (1965)
 K vývoji Hegelových estetických názorů (1965)
 Filosofie dějin v Palackého Krásovědě (1956)
 Idea božnosti v Palackého Krásovědě (1965)
 O Burckhardtově pojetí renesance (1965)
 Romantismus, romantika, romantický (1969)

3. *K dramatu*

- Epičnost a dramatičnost, epos a drama (1966)
 Exkurs o attické tragédii (1946)
 Pravda mýtu v Sofoklových dramatech o Labdakovicích (1971)
 Ještě jedna Antigona a Antigone ještě jednou (1967)
 K "ideji národního divadla" (1969)
 Svět Ivana Vyskočila (1963)
 Čechovův Ivanov (1970)

4. *K beletrii a kritice*

- Fragmenty o jazyce (1942)
 Spisovatel a jeho věc (1969)
 Komenský a otevřená duše. Labyrint světa a ráj srdce (1970)
 Symbol země u K. H. Máchy (1944)
 Čas, věčnost a časovost v Máchově díle (1967)
 Ladislav Klíma (1967)
 Šalda mezi věrejškem a dneškem (1947)
 Titanismus od V. Černého (1936)

Osobnost a tvorba od V. Černého (1947)
Kulhavý poutník Josef Čapek (50. léta)
Předmluva k Boží duze od Jaroslava Durycha (1965)
Smysl mýtu o paktu s ďáblem. Čtenářovy úvahy nad knihou Thomase Manna (1973)
Faulknerův zpěv výsostnosti (1968)
Co je existence? Zpřítomnění existence v literárním díle a systematický výklad (1969)

5. *K prostoru a výtvarnictví*

Co je vidění (1935)
Prostor a jeho problematika (1965)
A. Gehlen o moderním výtvarnictví (1965)
Gehlenovy názory o úloze umění v antropogenezi (1965)
Úvahy nad Readovou knihou o sochařství (1969)
K Ingardenově ontologii malířského díla (1972)
K Ingardenově filosofii malířského díla (1972)
Studie z dějin a teorie umění od V. Richtera (1971)
Památková péče (1968)

6. *K hudbě*

Německá duchovnost Beethovenovy doby (1971)
K záležitostem Plastic People of The Universe a DG 307 (1976)

Přílohy

K Umění a času
Metafyzická kvalita a její intencionalita
Směšné
K teorii kritiky u V. Černého
Ladislav Klíma
Březínova "Návštěva"
Holan
Vaculík a Kundera
Poezie a filosofie -- Tolstoj
Dürrenmattův Meteor
Beethovenova Devátá

Ediční poznámky

Svazek II.: *Přirozený svět jako filosofický problém*

Přirozený svět jako filosofický problém (1936)
"Přirozený svět" v meditaci svého autora po třiceti letech (1969)

Svazek III.: *Pohyb lidské existence*

1. *Studie*

"Subjektivní východisko" a objektivní biologie člověka (50. léta)
K prehistorii vědy o pohybu: svět, země, nebe a pohyb lidského života (1965)
Přirozený svět a fenomenologie (1967)
Pokus o přepracování studie "Přirozený svět a fenomenologie" (1967)
Fenomenologie vlastního těla (1967-1968)
Koncept přednášky o tělesnosti (1968-1969)
Fenomenologie "posmrtného" života (po roce 1967)
Fenomenologie a metafyzika pohybu (1968)
Celek světa a svět člověka (1972)
Filosofie krize věd podle Edmunda Husserla a jeho koncepce fenomenologie "světa našeho života" (1972)
Recenze knihy K. Ulmera "Filosofie moderního světa našeho života" (1972)
Křesťanství a přirozený svět (1975)
Autorův doslov k francouzskému vydání díla Přirozený svět jako filosofický problém (1976)

2. *Záznamy z přednášek*

Tělo, společenství, jazyk, svět (1968-1969)
Problém přirozeného světa (1968)

3. *Přílohy*

Přeskočení přirozeného světa
Hermeneutický problém
Mach
K fenomenologii a ontologii pohybu
Lidský život -- pohyb ukazování
Existence jako pohyb
Pohyb
Rozvrh, příprava a koncept doslovu k francouzskému vydání díla Přirozený svět jako filosofický problém

Tělo, možnosti, svět, pole zjevení
K článku Celek světa a svět člověka
Láska jako pohyb
Filosofie, problém posvátného a božského
Římská rodina, akceptace, pieta
Každodennost – výjimečnost
Porozumění pro bytí a porozumění pro *vlastní* (lidské)
jsoucnost

Ediční poznámky

Svazek IV.: *K čistě fenomenologii*

1. *Úvod do fenomenologie*

Pojem evidence a jeho význam pro noetiku (1931)
Duch a dvě základní vrstvy intencionality (německy, 1936)
Úvod do Husserlovy fenomenologie (1966)
Husserlova fenomenologie, fenomenologická filosofie a
"Karteziánské meditace" (1968)
Husserlův pojem názoru a prafenomen jazyka (1968)
Kritika psychologického objektivismu a problém fenomenologické psychologie u Sartra a Merleau-Pontyho (německy, 1968)
Subjektivismus Husserlovy fenomenologie a možnost "asubjektivní" fenomenologie (německy, 1970)
Subjektivismus Husserlovy fenomenologie a požadavek asubjektivní fenomenologie (německy, 1971)
Epoché a redukce (německy, 1975)
Co je fenomenologie? (německy, 1976)

2. *Kratší studie*

Několik poznámek o mimosvětské a světové pozici filosofie (1934)
Otázka solipsismu a argument souvislého snu (1942)
Poznámky o rozporu (1943)
Pochybnosti o existencialismu (1947)

Husserlova nauka o eidetické intuici a její dnešní kritikové (francouzsky, 1965)
Heidegger z druhého břehu (německy, 1970)

Fenomenologický strukturalismus Romana Jakobsona (německy, 1977)

Přílohy

Husserlova transcendentální filosofie po revizi (1976)
Fenomenologie a strukturalismus (1975-1976)

Ediční poznámky

Svazek V.: *K filosofii dějin*

1. *Základní studie*

Platon a Evropa (1973)
Kacířské eseje k filosofii dějin (1975)
Vlastní glosy ke Kacířským esejům (1975)

2. *Kratší studie*

Několik poznámek k pojmům dějin a dějepisu (1934)
Několik poznámek o pojmu "světových dějin" (1935)
O filosofii dějin (1940)
Evropský rozum (1941)
Ideologie a život v ideji (1946)
Nadcivilizace a její vnitřní konflikt (raná 50. léta)
Negativní platonismus (1953)
Nebezpečí technizace ve vědě u Edmunda Husserla a bytostné jádro techniky jako nebezpečí u Martina Heideggera (1973)

3. *Dodatek*

K Heideggerovu interview ve Spiegelu (1976)

4. *Přílohy*

Ediční poznámky

Svazek VI.: *Komenský*

1. *Kratší studie ke komeniologickému bádání*

2. *Kratší komeniologické spisy z pozůstalosti*

(Oba svazky, připravené a vydané doc. dr. Radimem Paloušem a prof. dr. Klausem Schallerem, obsahují několik německy a francouzsky psaných statí.)

3. *Fragments*

4. *Didaktika a pansofie. Studie k filosofii výchovy J. Á. Komenského* (2. pol. 50. let, netištěno. Připraveno k vydání doc. dr. Radimem Paloušem.)

Svazek VII.: *Masaryk*

1. *Studie*

Masarykovo a Husserlovo pojetí duševní krize evropského lidstva (1936)

Masaryk a naše dnešní otázky (1946)

Masaryk včera a dnes (1946)

Kolem Konkrétní logiky (1950)

Masaryk proti antisemitismu (1950-1954)

Dvě studie o Masarykovi (1976)

2. *Polemiky a referáty*

Výbor ze spisů T. G. Masaryka (1930)

Masaryk od J. L. Hromádky (1930)

Německý historik o Masarykově a Pekařově pojetí českých dějin a české kulturní orientaci (1936)

Ještě k Masarykově filosofii náboženství (1937)

Před rokem zemřel... (1938)

3. *Přílohy*

Masarykovy dopisy Husserlovi (1877-1930)

4. *Komentáře, varianty a poznámky*

K studii Kolem Konkrétní logiky

Masarykova filosofie dějin a současná filosofická situace
Heidegger a Masaryk

Ediční poznámky

Svazek VIII.: *K české existenci*

Studie z celého období Patočkova působení, zabývající se zjevy jako například Emanuel Rádl nebo J. L. Hromádka, dále do jiných svazků *Spisů nezahrnuté studie z knihy O smysl dneška*, Praha 1969, která skončila prakticky celá ve stoupě, příbuzné studie z dalších období, pojeté zčásti do některých svazků pražského samizdatového vydání, a ovšem studie *Co jsou Češi* z roku 1976, otištěná v exilovém časopise *150.000 slov*, r. IV, č. 12, 1985.

Svazek IX.: *Dějiny antické filosofie*

Přehledné dějiny filosofie. Presokratikové (1945)

Presokratovská filosofie (1969)

Sokrates (1946-1947)

Platon (1948-1949)

Aristoteles (1948-1949)

Ediční poznámky

Svazek X.: *Aristoteles, jeho předchůdci a dědicové*

Aristoteles, jeho předchůdci a dědicové (1964)

Svazek XI.: *K dějinám filosofie*

Všechny jinam nezařazené studie o jednotlivých filosofických zjevech a problémech bez přímého vztahu k českým dějinám jako "Dvojjí rozum a příroda v německém osvícenství" (1942) nebo "Formy pohybu v dialektickém materialismu" (1966, nevydáno tiskem) apod.

Komentář

Svazek I.

Zredigováno, připraveno do tisku. Rozsah cca 600 strojopisných stran. Svazek je ještě třeba přepsat na stroji podle nových pokynů týkajících se ortografie a bez drobných chyb dosavadních samizdatových vydání.

Svazek II.

Poprvé vydáno 1936. Druhé vydání v Československém spisovateli, Praha 1970, doplněné studií "Přirozený svět" v meditaci svého autora po třiatřiceti letech, bylo vytištěno v nákladu 2200 výtisků, nedostalo se však na knihkupecké pulty, a bylo z něho ponecháno pouze 300 výtisků pro potřeby některých institucí. 232 stran. (Do tohoto vydání se vloudilo několik tiskových chyb.)

Svazek III.

Zredigováno, připraveno k tisku. Rozsah cca 550 strojopisných stran. Situace jako u svazku I.

Svazek IV.

Nutno přeložit cizojazyčné texty, zredigovat. Rozsah cca 450 strojopisných stran.

Svazek V.

Rediguje se, prakticky připraveno k tisku. Rozsah cca 500 strojopisných stran. V Přílohách budou uvedeny dublety a varianty, které jsou z velké části v cizích jazycích. Zejména studie "Europa und Nach-Europa" (1972), která má 80 stran a dosud není v Praze k dispozici; nachází se pouze v archívu ve Vídni.

Svazek VI.

U obou již vydaných svazků je třeba pro vydání ve *Spisech* přeložit cizojazyčné texty. Zato je zredigována a připravena k tisku studie č.4. Rozsah 231 strojopisných stran. Zde je jen třeba sjednotit poznámkový aparát.

Svazek VII.

Zredigováno, připraveno k tisku. Rozsah cca 300 strojopisných stran. Situace jako u svazku I.

Svazek VIII.

Výběr a redakce dosud neprovedeny. Do tohoto svazku logicky spadají texty k Chartě 77. Struktura svazku by byla podobná jako u svazků předchozích, tj. řídila by se logicko-chronologickým hlediskem.

Svazek IX.

Zredigováno a připraveno k tisku až na skriptum *Aristoteles*, které se t.č. zpracovává. Rozsah cca 900 strojopisných stran. Přestože hlavní redakční práce je hotova, nutno zpřesnit odkazový vědecký aparát, který ve skriptech nebývá sdostatek propracován.

Svazek X.

Vyšlo v Praze v Nakladatelství Čs. akademie věd v nákladu 1400 výtisků. 415 stran. (Ve vydání je několik tiskových chyb.)

Svazek XI.

Výběr a redakce dosud neprovedeny. Budou vyžadovat více času, neboť je třeba rozhodnout, v jakém pořadí a podle jakých kritérií sem budou zahrnuta Patočkova slovníková hesla a takřka nekonečná řada Patočkových recenzí.

Celkové zásady vydávání spisů

Doporučuji jednotný formát svazků, a to 2l cm na výšku. (Tuto výšku mělo 2. vydání *Přírodního světa* – náš svazek II, *Aristoteles, jeho předchůdci a dědicové* – náš svazek X, i skriptum *Přehledné dějiny filosofie. Presokratikové*, které vyšlo jako kniha (potištěna však byla vždy jen jedna strana.) Při tomto formátu neztratí ani obsáhlejší svazky svůj **příruční** charakter. Na ten dnes pochopitelně klademe mimořádný důraz. Aristotelovský svazek mající přes 400 tištěných stran je jen 2,5 cm silný. Je však také možno – například u svazku IX – sáhnout k rozdělení do několika dílů. Vnější úprava by měla být jednotná, tisk, papír i vazba co nejpečlivější – Patočkovy *Spisy* by měly nést pečeť definitivnosti.

Náklad by měl myslím činit u každého svazku nejméně 2000 kusů. Všechny redakční kroky je třeba průběžně konzultovat s pražskou redakcí dosud neukončeného samizdatového vydání. Prakticky úplnou textovou základnu k tomu dnes poskytuje patočkovský archiv při vídeňském “Institut für die Wissenschaften vom Menschen”. Počítá se s tím, že by značná část Patočkových cizojazyčných textů byla překládána v Praze.

Patočkovy *Spisy* jsou určeny českým a slovenským vzdělancům doma i v cizině. Kromě filosofických pracovišť a knihoven vůbec dále počítám s tím, že je bude abonovat většina bohemistických a slavistických pracovišť na světě.

UNESCO CENZURUJE ČESKOU A SLOVENSKOU POEZII

Na novou antologii české a slovenské poezie museli francouzští čtenáři čekat přes půl století. První taková kniha vyšla totiž v řadě záslužných antologií moderní poezie a prózy francouzské, americké a jiné v pařížském nakladatelství Kra roku 1930 ve výběru, uspořádání a překladu neúnavného překladatele a propagátora česko-francouzských vztahů Hanuše Jelínka (*Anthologie de la poésie tchèque* par H. Jelinek, Editions Kra, Paris 1930). Byl to na svou dobu pěkný výběr, sahal od počátků 19. století, tj. od J. Kollára a Rukopisů, až po tehdejší nejmladší generaci,

Wolkera, Nezvala, Seiferta, Biebla, Halase a Závadu. I když v titulu antologie se mluvilo pouze o české poezii, uvedl H. Jelínek i několik ukázek z poezie slovenské – z Hviezdoslava, Hurbana Vajanského a I. Kraska.

V 60. letech došlo k opakovaným pokusům vydat v nové řadě antologií světové poezie u jiného pařížského nakladatele také soubor české a slovenské poezie; tyto pokusy však ztroskotaly, jak vím od jejich iniciátora, básníka P. Emmanuela, na neustálých výhradách z československých ofi-

ciálních míst: podle všeho nevyhovoval výběr, neodpovídal zřejmě tehdejší československé kulturní politice a hlavně osobním zájmům některých jejich představitelů. Tak se stalo, že z vydání antologie nakonec sešlo.

Aspoň zčásti se pokusil tuto mezeru vyplnit Petr Král svou antologií zaměřenou na jeden z proudů moderní české a slovenské poezie -- surrealismus (*Le surréalisme en Tchécoslovaquie, choix de textes 1934--1968*. Traduit du tchèque et présenté par Petr Král. Gallimard, Paris 1983). I když P. Král pojal svůj výběr značně široce, nemohl a ani nechtěl suplovat chybějící antologii celé moderní české a slovenské poezie.

Na tu došlo teprve letos. Vydalo ji pařížské nakladatelství Messidor ve spolupráci s UNESCO v řadě reprezentativních děl evropských literatur pod názvem *Anthologie de la poésie tchèque et slovaque*. Kniha má 420 stran, začíná 19. stoletím, končí ukázkami z tvorby nejmladší české a slovenské básnické generace a představuje Francouzům v stručných medailónech a několika ukázkách skoro šedesát českých a něco přes třicet slovenských básníků.

Potud se zdá všechno v pořádku. Horší to je ovšem, jakmile nahlédneme do obsahu antologie. I při zběžném pohledu zjistíme, že kniha není reprezentativním obrazem české a slovenské poezie, jak slibuje název i zadní strana obálky, ale názorným obrazem československé cenzury a jejích představ, jak by naše poezie **měla** vypadat. V antologii totiž nechybí jen několik jmen – tomu se nevyhne žádná antologie – ale hned celé rozsáhlé skupiny básníků, jmeno-

vitě všichni ti, kteří dnes nesmějí doma oficiálně publikovat, a ovšem také všichni básníci žijící v exilu. Kromě toho vymazala tato francouzská antologie z české a slovenské poezie další skupiny, a to nejen z přítomnosti, ale i z nedávné minulosti. Tak byli například systematicky vyloučeni katoličtí básníci, od J. Demla a J. Durycha přes B. Reynka, J. Zahradníčka, V. Renče, K. Bochořáka, J. Kostohryze, J. Dokulila, F. Lazeckého a V. Vokolka až po L. Dvořáka a Z. Rotkela. Právě tak byli ovšem pominuti i básníci Skupiny 42, J. Kolář, I. Blatný, J. Hanč a J. Hauková, nemluvě o jejich pozdním pokračovateli E. Julišovi; a týž osud postihl také všechny básníky z poválečné vlny českého surrealismu, zejména V. Effenbergera, K. Hynka, Z. Havlíčka, S. Dvorského, P. Krále atd.

Seznam skupin a jedinců, na které francouzská antologie české a slovenské literatury zcela zapoměla, tím ani zdaleka nekončí. Z jedinců je na místě připomenout bez nároku na úplnost aspoň J. Kolmana-Cassia, J. Palivce, nedávno zemřelého a nedoceněného J. Lederera, L. Fikara, J. Hiršala, I. Wernische a I. Diviše. K těm větším či menším skupinám, jež byly v antologii nemilosrdně decimovány, patří nejen autoři sdružení po r. 1945 kolem Mladé fronty, jako F. Listopad, J. Hořec, I. Fleischmann, O. Kryštofek nebo později K. Šiktanc atd., ale také mladí básníci, kteří se přihlásili ke slovu v 60. letech, J. Pištora, P. Janský, Z. Hejda, P. Kabeš, J. Brukner, P. Šrut, J. Gruša, A. Brousek a ostatní. Zcela v duchu československých oficiálních názorů na literaturu nebyli připomenuti ovšem ani básníci-zpěváci jako K. Kryl, J. Hutka nebo V. Třešňák a další; a právě tak zmizeli z nejmladší české poezie autoři undergroundu,

---

novitě E. Bondy, I. Jirous atd. Zvláštní zmínku pak zasluhuje vyslovená misogynie této antologie: v české části je uvedena pouze J. Urbánková, ač by za připomínku jistě stály například L. Macešková, píšící pod jménem Jan Kameník, J. Štroblová, O. Neveršilová, V. Čerepková a ještě další. Ostatně ani v slovenské části antologie nepochodily ženy lépe; a kromě žen v ní jistě chybí i řada mužských jmen, ale ta by mohl odpovědně připomenout pouze znalec slovenské poezie.

Seznam jmen, která jsme připomněli a na která francouzská antologie tak důsledně zapomněla, má daleko k úplnosti, a ani o ni neusiloval; chtěl pouze naznačit, jakými pravidly se kniha řídila při výběru, nebo spíš vyřazování autorů. Tím však dezinformace této knihy nekončí, naopak, pokračuje systematicky i v úvodních medailónech a ovšem také ve volbě a rozsahu ukázek. Význam básníka se jistě neměří počtem veršů a stran, je však zarážející, jestliže reprezentativní antologie české poezie věnuje například O. Březinovi pouze tři stránky, J. Horovi čtyři, F. Halasovi šest, J. Seifertovi sedm a úslužnému básníku všech režimů J. Pilařovi osm...

Vysvětlení všech těchto nehorázností je jednoduché: stačí si přečíst úvodní poznámku, z níž se

dozvíme, že výběr autorů a ukázek mají na svědomí V. Ržounek a S. Wollman, že na úvodu ke knize spolupracovali M. Pohorský, M. Zeman, M. Tomčík a prof. Rosenbaum a že kniha byla "autorizována Československou národní komisí pro UNESCO". Prostřednictvím UNESCO a jeho ochotného spolupracovníka, nakladatelství Messidor, blízkého KSF, se tak československé cenzuře podařilo rozšířit pole své působnosti i do Francie; a francouzští čtenáři, zejména však novináři, vždy tak citliví na jakoukoli cenzuru, o tom nemají ani tušení .

Na skutečnou antologii české, případně slovenské poezie si budou tedy muset Francouzi ještě počkat. Její náčrt mají však už k dispozici v 149. čísle časopisu *Liberté*, který vychází francouzsky v Montréalu. Číslo, vydané v říjnu 1983, bylo věnováno české poezii a představilo čtenářům celkem dvacet devět českých a jednoho slovenského básníka tohoto století; většina z nich přitom patří právě k těm, na které pařížská antologie tak velkoryse zapomněla. Výběr a překlad tohoto malého, ale pozoruhodného, ba dá se říci reprezentativního souboru připravil Petr Král. Anž o to usiloval, postaral se tak předem o to, aby vítězství pražské cenzury u francouzského publika nebylo tak naprosté.

J. V.

K TERMINOLOGICKÝM OTÁZKÁM NEZÁVISLÉ LITERATURY

Vznik nových věcí, nových skutečností, je zcela logicky provázen vznikem nových pojmenování. Méně logický už bývá ráz těchto nových termínů. Vznikají totiž často živelně, nejednou bez větších ohledů na jazykové cítění nebo dokonce zákonitosti řeči, ve které se nový název zavádí a ujímá. Podrobnosti by mohl osvětlit pouze lingvista; ale i odborník by sotva vysvětlil, proč se například vedle termínu “rádio” užívá a převládá výraz “rozhlas” a proč u televize jsme zůstali u “televize” a na (ne právě šťastně) navrhovaný “rozvid” už si nikdo ani nevzpomene, zatímco dejme tomu němčina si pro obě věci našla ryze domácí slova. Záleží zřejmě nejen na původu příslušné novinky a okolnostech jejího vzniku nebo importu, ale také na obecných možnostech jazyka, na jazykovém citu těch, kdo novou věc uvádějí do praxe, na jejích prvních uživatelích, na masových médiích a patrně i na různých těžko postižitelných nahodilostech: slovo “samizdat” přece původně parodovalo stereotypní zkratky nejrůznějších sovětských oficiálních nakladatelství – a podobný lehce posměšný přídech má i název *Edice Petlice*. Už sám ráz těchto výrazů naznačuje leccos o tom, za jakých okolností vznikaly věci, jež jsou jimi označovány...

Historie nezávislé literatury začíná v československu nepochybně už v padesátých letech, i když šlo o nesmělé začátky a jev sám neměl zatím jméno. Normalizace, která počátkem sedmdesátých let rozšířila řady umlčených spisovatelů o další skupiny, znamenalo v tomto oboru zlom a vyvolala nečekaný rozvoj různých forem obrany. Jednou z nejrozšířenějších a zdá se i nejúčinnějších bylo a je strojopisné vydávání rukopisů, které nesmějí vycházet v oficiálních, státem kontrolovaných nakladatelstvích.

Rozvoj této “neoficiálně” vydávané literatury vedl přirozeně i k úvahám, případně diskusím o jejím vhodném pojmenování. Nejde přitom pouze o otázky úzce jazykové: úvahy o terminologii československé nezávislé literatury jsou také zamyšlením o jejím rázu, smyslu, poslání a ovšem i o praktických stránkách jejího vzniku a rozšiřování. To je také důvod, proč uvádíme dva příspěvky, jež se touto problematikou zabývají podrobněji. V příštích číslech budeme v této diskusi podle možnosti a potřeby pokračovat.

OTAZNÍKY KOLEM INEDITNÍ LITERATURY

[...] Máme na mysli sociologický aspekt vzniku a existence tzv. ineditní literatury, která vnikla do povědomí čtenářů původně jako "samizdat". Ani termín "ineditní literatura" se dosud nevžil, a dokonce i mnozí vzdělanci nevědí, co se jím vlastně rozumí. Máme-li na mysli země "reálného socialismu", kde tato literatura vznikla, užívá se častěji pojmu "neoficiální" nebo též "nelegální" literatura (v širším pojetí se pak mluví o kultuře). Oba tyto pojmy jsou však nevhodné. Pokud jde o první, ztotožňují se se stanoviskem P. Fidelia, jak je zastává v *Kritickém sborníku* (č. 3/1981). Pojem "nelegální" je však zgruntu vadný a přímo protičečí postoji, který zaujímají ineditní autoři. Pokládají totiž svou činnost za zcela zákonnou, protože žádný zákon u nás nezakazuje opsat na psacím stroji s několika kopiemi svou práci a půjčovat ji známým. Takže se zde nic nelegálního neděje. (Orgány StB prý rozlišují ještě dvě kategorie: nelegální, což by měla být literatura obsahově nezávadná, která z těch či oněch důvodů – třeba kvůli osobě autorově – u nás nemůže vyjít, a ilegální, což by měla být literatura obsahově závadná.)

Proti termínu "ineditní literatura" jistě také lze mít výhrady. Jednak je ineditní rukopis ineditní jen u nás, může vyjít (a některý občas také vyjde) v zahraničí, zadruhé se jím podobně jako termínem "neoficiální" klade ostrý předěl mezi literaturou vydávanou a nevydávanou, zatřetí je vhodný jen pro literární práce tzv. paralelní kultury (i to je termín nepřesný), zatímco není s to obsáhnout bytová divadelní představení, vý-

stavy, hudební vystoupení atd., které se přece "nevydávají".

Ale jinak je to termín poměrně přesný a jasný, protože zahrnuje všechna literární díla, která u nás z nejrůznějších důvodů nemohou vyjít, ať už spadají do jakéhokoli uměleckého či vědního oboru, ať jsou to práce domácích autorů nebo překlady děl zahraničních, ať jde o autory žijící nebo zemřelé a ať jejich autor má nebo nemá možnost publikovat. Neboť jsou autoři, kteří některá díla publikovat mohou a jiná ne (Seifert, Hrabal), a patřili by sem i autoři, kteří by publikovat mohli, ale nechťejí. Může se také stát, že dílo existuje ve dvou verzích – "editní" a "ineditní", které se navzájem mohou značně lišit.

Zdá se tedy, že terminologicky můžeme rozdělení literárních děl na editní a ineditní přijmout, pokud ovšem z něho vylučujeme axiologický aspekt a nezapomínáme, že i autor editní může při vydávání svého díla narazit na překážky a restrikce, ať už jde o změny v textu, k nimž je donucen, o průtahy s vydáním, drastické omezení výše nákladu, potíže činěné vydané knize v distribuci, zatajení jejího vydání v oznamovacích prostředcích atd.

Ineditní literaturu si nikdo nevymyslel, není to kuriózní rozmar jedince či literární skupiny, ani symptom exkluzivity budoucí literatury, jak měl na mysli V. Rozanov, když se vyslovil, že v budoucnu se literární díla budou rozšiřovat jen v rukopisech v úzkém kroužku specialistů. Sho-

dou okolností “samizdat” (tj. literatura, kterou si vydávají sami autoři bez prostředníků, tedy bez nakladatelských redaktorů a cenzury) vznikl sice také v Rusku, ale jistě ne proto, že by jeho tvůrci pochybovali o masovém čtenářském zájmu pro svá díla. V jistém smyslu si ineditní literaturu vynutil sám režim, který sítí přísné kontroly nakladatelské a vydavatelské produkce (jak pokud jde o obsah, tak pokud jde o autory – v tom je novum oproti klasické cenzuře, která se zajímala jedině o texty, ne o jejich tvůrce) vyloučil značnou část myšlenkové tvorby z publicity.

Striktní stalinismus ovšem nepřipouštěl, aby nějaká nonkonformní literatura vůbec vznikala, byť jen v rukopisech. Není tak vzdálená doba, kdy sovětský básník svou nepublikovatelnou báseň měl zafixovánu pouze v paměti a zarecitoval ji jen zvláště důvěrnému příteli, beze svědků, třeba někde v lese. Nedivíme se tomu, uvážíme-li, jak těžké tresty stíhaly autory různých letáků, sokromě psaných časopisů nebo jen neuváženě formulovaných vět v privátním dopise. Proto se samizdat mohl zrodit až po Stalinově smrti za chruščovovské éry, kdy dosáhl značného rozmachu a rozšíření. (Dnes, jak se zdá, je na ústupu, a omezuje se spíše na politologické, sociologické a historické texty, beletrie se vyskytuje vzácněji.)

V demokratických zemích musí být ineditní literatura jevem těžko pochopitelným. Psací stroj je totiž typicky americký vynález, sloužící původně urychlení komerčně podnikatelské komunikace, a dlouhá desetiletí nikoho nenapadlo, že by mohl konkurovat Guttenbergovu vynálezu. A to tím spíše, že dnes kromě klasického knihtisku existuje řada jiných reprodukčních tech-

nik, jimiž lze v jakémkoli množství rychle a poměrně levně rozmnožit jakýkoli text či obraz. Na psacím stroji bez použití nějaké další reprodukční techniky se kromě dopisů píšou jen texty krátké nebo předlohy pro tisk.

Samizdatová literatura je krajně nepraktická: náklady na její pořízení jsou vysoké, je většinou špatně čitelná a má krátkou životnost. Tím se nevhodně odlišuje nejen od tištěné literatury, ale i od starých rukopisů, které byly sice nákladné, ale dobře čitelné, a většinou hodnotné i z hlediska estetického. (Také ineditní literatura má, zejména u nás, své bibliofilské “tisky”, ale v míře velmi omezené, protože náklady na ně vzrůstají do horentní výše, a konzumenty ineditní literatury nebývají zámožné čtenářské vrstvy.)

Tyto skutečnosti vtiskují ineditní literatuře specifický znak, který ji odlišuje od literatury vydávané: podstatně se mění úloha ekonomického zřetele v literární produkci. Vlastně se tu staví na hlavu praxe téměř celého 19. a první poloviny 20. století. Knih tisk byl od počátku sice kulturním, ale většinou výnosným podnikáním. Autoři ovšem záhy a oprávněně začali usilovat o to, aby i oni měli podíl na zisku. V 19. století už většina zemí zákonodárně upravila tiskařské a vydavatelské podnikání a zajistila i ochranu autor-ských práv nejprve v měřítku národním, později i mezinárodním. Autoři byli do jisté míry osvobozeni od existenčních starostí, to bylo plus, ale současně nastal komerční tlak na literaturu, který je stále více nutil, aby byli spíše úspěšní než dobří, což se málokdy kryje a často se rozchází. Socialisté s oblibou napadali vykořisťovatel-ské praktiky nakladatelů vůči autorům a slibo-

---

valí, že se to po revoluci změní. Změnilo se to tak, že autor v zemích reálného socialismu sice není vystaven nátlaku kapitalistického trhu, ale za to je vystaven nelítostnému tlaku výlučné ideologie a kádrovým represím. Za kapitalismu se autor, chce-li být úspěšný, musí často podrobit požadavkům zaostalých čtenářů. Za socialismu se musí podrobit požadavkům režimu a nátlaku někdy značně zaostalého redaktora. Nesvobodný je ten i onen, s tím rozdílem, že v kapitalismu může charakterní autor své nepopulární dílo vydat v krajním případě vlastním nákladem, kdežto v socialismu nikoliv. A ve všech [demokratických] zemích je dost nakladatelů, kteří jsou ochotni vydat nepopulární dílo aspoň občas, jednak v zájmu své reputace a jednak s ohledem na konkurenci, protože "člověk nikdy neví". V socialismu žádná konkurence není, protože mezi několika podobně profilovanými ústředními nakladatelstvími existuje zákulisní spolupráce, a navíc s kádrově neověřeným, či dokonce neproověřeným autorem žádná redakce nebude ani jednat.

Jistě jsou i na Západě autoři, kteří své knihy nevydávají, protože nemohou sehnat nakladatele a nemají na to, aby si knihu vydali nákladem vlastním. Ale pak už to závisí na jejich vůli; nevěřím, že by byl nějaký autor tak chudý, že by si nemohl své dílo dát opsat nebo opsat si je sám a pak rozmnožit nějakou reprodukcí technikou alespoň ve stovce exemplářů. Proto fenomén ineditní literatury na Západě neexistuje. (Jeden náš kritik se domnívá, že by západní země, například Francie a NSR, měly studovat náš samizdat už proto, že přijde doba, kdy bude u nich skutečná literatura "vydávána" také pouze "ineditně".)

Ineditní literatura anuluje celou komerční bázi soudobého nakladatelského podnikání. Výrobou samizdatové literatury nejen nikdo nezbohatl, ale nikdo by se jí ani co nejkromněji neuživil. Autoři si zvykli jako na samozřejmost, že za své dílo nedostanou žádný honorář – a to nezávisle na tom, jde-li o dvoustránkový článek nebo o tisícistránkový román či filozofické dílo, plody mnohaleté práce. Tím jistě hodně ztratili, ale také získali, a sice takovou tvůrčí svobodu, jakou literatura dosud nikdy nikde neměla. Nejen že totiž nejsou pod dozorem žádné cenzury, a mohou se tedy zbavovat posledních zbytků autocenzury, ale jsou zbaveni také ekonomického tlaku, jaký na ně vyvíjí redaktor: nepodřídí-li se totiž autor jeho požadavkům, může mu redaktor pohrozit, že rukopis nedoporučí k vydání, a tím zbaví autora honoráře. A kolik lidí je tak pevných, aby takovému tlaku odolalo!

Ineditní literatura je sice také redigována; ale jen globálně; rozhoduje se, zda rukopis stojí či nestojí za opsání. "Redaktor" může sice mít k autorovi připomínky, ale ten je nemusí respektovat, asi tak jako editní autor může, či nemusí respektovat při příštím vydání svého díla návrhy kritiky.

Kdyby se do pořizovacích nákladů na ineditní rukopis zakalkuloval vedle výdajů za materiál, opsání a vazbu ještě byt' i velmi nízký autorský honorář, byla by cena rukopisu tak vysoká, že by normálním smrtelníkům byl prakticky nedostupný.

A tak režim svým postojem vůči zakázaným autorům dosáhl dvou neočekávaných a pro něj nepříjemných výsledků: osvobodil jejich tvorbu

---

a současně nad nimi ztratil kontrolu, kterou může vykonávat i nad autory sice nekonformními, kteří se však o vydání svých rukopisů musí dohadovat s redakcemi a cenzurou.

To všechno vrhá na ineditní literaturu příznivé světlo: je svobodná, nezištná, tvoří ji tedy autoři charakterní z pohnutek čestných.

Je svobodná, nakolik se její autor zbavil vnitřní autocenzury. Nezištná je také, i když někteří autoři mohou být obviňováni, že píší pro svou slávu, tedy z ješitnosti, anebo že jsou grafo-mani, jimž by jejich obsedantní psaní tak jako tak tiskem nikdo nevydal. Jistě se takové případy najdou, ale jsou ojedinělé.

Často se také mluví o vysoké kvalitativní úrovni ineditní literatury, zejména naší. V edici *Petlice, Expedice* a *Kvart* opravdu vyšla nejlepší díla české literatury sedmdesátých let. Ne ovšem zásluhou ineditní literatury jako takové, ale prostě proto, že “normalizovaný” režim po roce 1969 znemožnil publikovat většinu nejlepších spisovatelů, filozofů, historiků, novinářů, jaké jsme v té době měli. Zároveň příliš ztěžoval začínajícím průbojným autorům publikační možnosti, a tím je mnohdy násilím mezi ineditní autory vytlačil.

Nelze však tvrdit, že v oblasti ineditní literatury je vše kvalitní a v oblasti vydávané literatury naopak vše nekvalitní. Ineditní literatury “vychází” mnohem méně, je snáze přehlednutelná a zmapovatelná. Ale jinak existují právě tak dobré, ba vynikající knihy literatury vydané, jako slabé a podprůměrné svazky ineditní. Jen šedivý průměr, který tvoří ve vydané literatuře

vysoký podíl, je v ineditních edicích zastoupen mnohem méně. Průměr je totiž typickým produktem komerčního tlaku, ať už ze strany nenáročných čtenářů, nebo ze strany oficiální ideologie. Průměrný autor zpravidla nemá velký talent, ale naučil se spisovatelskému řemeslu a hodlá je náležitě zpeněžit. To je ovšem možné jen v oblasti vydávané literatury, za niž se vyplácí honorář.

Ineditní literatura má však také své stíny a vážné problémy. Jednak už v tom, že v ní chybí definitivní fáze úpravy rukopisu, která je opravdu možná jen v sloupcové korektuře. Kdyby autor rukopis piloval jak chtěl, stále je to rukopis – tedy poměrně otevřený text, který tím, že umožňuje neustálé další úpravy a doplňky, přímo stimuluje jakousi nehotovost a nedefinitivnost. Tištěný text také vypadá jinak než strojopis: je to jakási psychologická záhada, ale některé vady rukopisu autor nevidí, dokud text není vysázený.

Pak je tu silně omezená publicita čili počet čtenářů. Jistě jsou výjimky, kdy ineditní text má tolik čtenářů, kolika by autor asi dosáhl při masovém vydání (Seifertův *Morový sloup*). Také čtenářská frekvence rukopisných exemplářů je mnohem vyšší než frekvence vydaných knih (zakoupený exemplář knihy založím do knihovny s tím, že “až bude čas, tak si to přečtu” – což může být až za pět let nebo také nikdy, zatímco rukopis půjčený na týden musím přečíst hned), ale tím se jen zčásti nahradí nedostatek exemplářů dostupných čtenářům. Velké části zájemců se ineditní texty do rukou vůbec nedostanou.

Ještě horší je to s kritickým ohlasem: autoři se občas dovědí názor svých přátel ústně, což ov-

šem není příliš směrodatné, protože kritika se do očí těžko říká, zvláště je-li negativní. Pšaná kritika až na jednotlivé výjimky (Václav Černý, J. Rak, L. Dobrovský) po celá sedmdesátá léta prakticky neexistovala, alespoň doma. A tak se musel projevit rub neomezené tvůrčí svobody ineditních autorů: vlastně se nikdy nedověděli, co o jejich díle soudí čtenáři. Je to sice také určitá výhoda, ale značně podmíněná. Mnohem více je to vada: autor se vaří ve vlastní šťávě, jeho text není interpretován ani reflektován, autor žije v zajetí sebereflexe, a ta je ošidná: někdy ho hýčká na vlnách přesvědčení o jeho genialitě (a zneuznanosti, ono se to taky hezky doplňuje – zneuznaný génius!), jindy podléhá nihilistickým náladám a upevňuje se v přesvědčení, že jeho dílo nestojí za nic. Lze sice také psát pro nikoho. Ale není záruka, že tak vznikne literatura opravdu životaschopná.

Ineditní autoři mohou také přestat cítit souměřitost s určitou národní literaturou -- či přesněji, cítí ji sice, ale jen nominálně. Někteří autoři žijí zcela osaměle, prakticky bez jakýchkoli kontaktů s jinými autory. Jsou to jistě výjimky, ale i ostatní ineditní autoři se mezi sebou stýkají jen v úzkých kroužcích, spojených spíše přátelskými svazky než jednotou tvůrčích záměrů, jak tomu kdysi bylo v uměleckých tvůrčích skupinách. Jen vzácně se udržují kontakty mezi autory vydávanými a ineditními, z pochopitelných důvodů, protože ineditní autoři jsou často předmětem dohledu bezpečnostních orgánů a vydávaní autoři v důsledku takových styků mohou ztratit -- přinejmenším -- právo vydávat své knihy.

At' chceme, či nechceme, vznikly tu dva samostatné sociální fenomény -- literatura vydá-

vaná a literatura ineditní. Jistě existují ineditní autoři, kteří věří, že jde o dočasnou anomálii a že jejich rukopis přece jen jednou někde vyjde, pokládají tedy nynější stav za jakési provizorium, i když trvá už více než deset let. Kéž by tomu tak bylo! Ale co když je ineditní literatura nový fenomén existence literatury, počítající už v duchu Rozanovově s trvale omezeným počtem čtenářů a naopak se stále vzrůstajícími náklady na knihtisk?

V Americe je už pro léta devadesátá prorokován zánik dnešní knižní kultury a její vystřídání mikrofiší, už z důvodu utilitárně ekonomických (mikrofiš tisícistránkového románu se vejde do malé krabičky a místo několika desítek dolarů bude stát několik centů). To, co se zachová či bude v té době z ineditní literatury životné, se prostě hodí na mikrofiš -- kdo by se s tím ještě sázel a pracně vyráběl nejprve knihu? Jistě budou vždycky bibliofilové, kteří za cenu odřikání zaplatí i hodně vysokou cenu za klasicky vytištěnou knihu, aby si ji uložili do knihovny. Ale bude jich čím dál méně a budou se podobně jako dnešní bibliofilové orientovat na klasické, dobou prověřené, kuriózní a spíše kratší texty.

Futurologické prognózy však nechme stranou. Prozatím plní ineditní literatura v této době a v této zemi důležitou funkci: uchovává kontinuitu vývoje naší literatury a našeho myšlení s národní kulturou minulosti, a pokud na to stačí její síly, snaží se tak činit v kontextu světovém. To je úkol natolik významný a čestný, že stojí za námahu i riziko, které jsou s tvořením a rozšiřováním ineditní literatury spojeny.

Kritický sborník, roč. 2, 1982, č. 4, s. 29–36

ZAPOMENUTÝ OTAZNÍK NAD “INEDITNÍ” LITERATUROU

V poslední době se u nás rozmáhá podivný zvyk nazývat veškerou literaturu publikovanou samizdatem “ineditní”. Snad je to jen móda, která zase přejde. Je-li to však výraz vážně míněné snahy vyřešit už konečně ony vleklé terminologické obtíže spjaté s pojmenováním svobodné, nezávislé literatury, jež se v pozdním totalitním režimu komunistického typu rozvíjí mimo oblast oficiálního dozoru, tu je třeba upozornit, že přívlastek “ineditní” je v daném užití netoliko nevhodný, ale přímo protismyslný. Když se v *Kritickém sborníku* č. 4/1982 objevil článek *Otazníky kolem ineditní literatury*, čekal jsem, že pisatel na tuto okolnost poukáže, bohužel, nestalo se tak. Ačkoli zde autor – mimo jiné – zvláště pojednává o terminologické vhodnosti nového názvu, na hlavní otazník kupodivu zapomněl: zvaživ pečlivě různá pro a proti, dospívá k závěru, že “jinak je to termín poměrně přesný a jasný”. Nuže, s tím je možno souhlasit jen potud, že uvedený termín vsutku poměrně přesně a jasně vyjadřuje – pravý opak toho, co má být označeno. Je-li přesto v tak široké míře přijímán, svědčí to patrně o tom, že pisatel věru trefil (bezděky) do černého, když vyslovil názor, že “dokonce i mnozí vzdělanci nevědí, co se jím vlastně rozumí”.

Tedy chceme-li už naši mateřtinu mermocí obohatit tímto cizím slovem, budiž alespoň jasno, v jakém smyslu ho lze užívat. Přeloženo do češtiny, “ineditní” znamená prostě “nevydaný”. “Ineditní” je tedy takový rukopis, který

dosud odpočívá v šuplíku. Jakmile je rukopis jednou vydán, přestává ovšem být “ineditní”: stává se “editním” (je-li libo, můžete obohatit češtinu i v tomto směru). Nanejvýš se ještě slůvko “ineditní” může objevit na titulní stránce **prvního** vydání, aby čtenář věděl, že dostává do rukou text **dosud** nevydaný. (K takovéto praxi se však editor uchyluje zpravidla jen tehdy, jde-li o vydání posmrtné.) Nu, a tím jsou možnosti legitimního užití daného přívlastku vyčerpány. Všechno ostatní je jen bezmyšlenkovité nadužívání, v zásadě stejně absurdní, jako kdybychom maso i po uvaření stále nazývali “syrovým”.

Ted' asi mnozí namítnou, že ovšem to vše je jim známo, ale že přece, když se text rozepíše na stroji a takto se publikuje samizdatem, je to něco jiného, ba přímo nesrovnatelného s tím, když se řádně a normálně vydá tiskem v nějakém nakladatelství. Arciže je to něco jiného; je to však opravdu **nesrovnatelné**? Dovolte mi otázku: Co tedy vlastně s těmi rukopisy v samizdatu děláme, jestliže je nevydáváme? A proč pak vůbec užíváme samotného slova “edice” (*Petlice, Expedice* atd.)? A není-liž pravda, že kdybychom měli být v tomto směru důslední, nesměli bychom užívat ani slova “sam-izdat”? Avšak zastánci přízviska “ineditní” si takové otázky patrně vůbec nekladou; je to vidět z toho, že docela nenuceně vypouštějí z úst, jak to učinil např. autor zmíněné úvahy v *Kritickém sborníku*, obraty typu “ineditní edice”. Jako bás-

nické oxymoron je to jistě přijatelné, ale nám jde přece, nemýlím-li se, o praktické pojmenování určité skutečnosti.

Snad by nám trochu pomohlo, kdybychom si ujasnili význam samotného pojmu “vydání” (čili “edice”) rukopisu: otázka totiž zní, **nakolik tento pojem zahrnuje i naši samizdatovou praxi.**

Chápeme-li “vydávání” textů v širším smyslu, můžeme tu rozlišit dva aspekty: řekněme technický a tvůrčí. Pokud jde o aspekt technický, nevidím žádného důvodu, proč by pojem “edice” musel být **nutně** vymezován použitím knihtisku či velikostí nákladu. Jistěže počet vydaných exemplářů ovlivňuje “publicitu” textu (ve smyslu jeho rozšíření ve veřejnosti). Tu ovšem je pravda, že pro samizdatovou literaturu, jak praví autor citovaného článku, je příznačná “silně omezená publicita čili počet čtenářů”. To však ještě není důvod, abychom ji nazývali “ineditní”. Víme přece, že i ve svobodných poměrech vycházelo u nás množství tisků (bibliofilských či soukromých) nákladem zcela nepatrným, a přesto nepochybujeme o tom, že tu šlo o regulérní činnost “ediční”. Nehledě k tomu, že “publicita” pojatá jako “počet čtenářů” zdaleka není přímo úměrná výši nákladu; z tohoto hlediska mohou mít mizivou “publicitu” i tisky vydávané nákladem vpravdě masovým, jak je tomu např. v případě klasiků marxismu-leninismu, jejichž spisy naše nakladatelství neúnavně chrlí snad jen proto, aby byla zachována nepřetržitá látková výměna mezi stoupou a tiskařským lisem. Je to zajisté činnost marná a zbytečná, ale patrně přece jen “ediční”. Na druhé straně je zřejmé, že v ohledu technickém není

samizdat zásadně a jednou provždy omezen pouze na psací stroj: toto omezení je diktováno aktuálními mocenskými poměry; tam, kde to podmínky dovolí, sahá samizdat i ke knihtisku, jak tomu např. bylo jednu dobu v Polsku a jak je tomu dodnes (prozatím) v Maďarsku.

Určující je však u pojmu “vydávání” aspekt **tvůrčí**. Mám tu na mysli nezastupitelnou roli, kterou v tomto procesu hraje (či aspoň má hrát) editor, resp. redaktor. Už jen pro samotného autora, pro rozvoj jeho talentu je dobrý editor skoro stejně důležitým činitelem jako dobrý literární kritik; ba v jednom ohledu snad ještě důležitějším, neboť právě spoluprací autora s editorem se teprve dotváří konečná podoba díla, které potom dostane do ruky kritik. A to ani nemluvím o nemalé odpovědnosti, kterou má editor vůči čtenářům.

Nuže, jak vypadá po této stránce současná situace v samizdatu? I při velmi střízlivém, ba skeptickém pohledu nemůže, myslím, ujít naší pozornosti, že po počátečním období růstu spíše extenzivního se v našem samizdatu od jisté doby projevuje rostoucí péče o kvalitu **ediční přípravy** publikovaných textů. Vzpomeňme vydávání Patočkových *Opera omnia*, sešitového překladu *Sein und Zeit*, obnovené edice *Kvart* (jmenuji jen namátkou) a ovšem, *last not least*, našeho drahého *Kritického sborníku*: může snad být sebemenší pochybnost, že za takovými počiny stojí poctivá **ediční** práce? Domnívám se, že je to pouze spravedlivé konstatování faktů, řekneme-li, že -- globálně vzato -- v našem samizdatu se v posledních letech pomalu, ale jistě prosazuje vědomí nezastupitelné tvůrčí úlohy editora. Spatřuji v tom potěšující známku celko-

---

vého obratu od víceméně nezávazného amatérství k odpovědné koncepční práci. Věřím, že není tak vzdálena doba, kdy bude obecně přijímáno jako samozřejmost, že samizdatový strojopis měl by být edičně vypraven tak, aby se v případě potřeby mohl **okamžitě tisknout**.

Klade-li se stále ještě otázka, jak tuto “neoficiální” ediční činnost (a zároveň i literaturu takto publikovanou) nazývat, – věru nevím, proč bychom se nemohli držet vžitého již termínu “samizdat”: ze všech souběžně užívaných titulů je totiž jediný, proti němuž nelze mít žádné námitky z hlediska přesnosti a výstižnosti a jenž je přitom dokonale prost jakýchkoliv rušivých, zavádějících konotací. To slovo vyjadřuje myslím nejlépe podstatu věci: v samizdatu si prostě **vydáváme svépomocí** to, co v institucích podléhajících státnímu dozoru vydávat nelze. Přičemž na tento akt svépomoci se zase můžeme dívat ze dvou různých hledisek. Po stránce materiální je to ovšem východisko z nouze, prostředek **mimořádný** a **nenormální**, který nám byl vnucen mimořádnými a nenormálními poměry. Je to ediční procedura odpovídající situaci kultury za výjimečného stavu; procedura drahá a neefektivní, která se z hlediska normálních po-

měrů musí jevit jako fantastické plýtvání silami fyzickými i duševními. Na druhé straně však – z hlediska duchovního – lze v tomto fenoménu spatřovat nadějnou jiskřičku normality; máme tu totiž reálnou šanci, abychom takto (byť ve velmi omezené míře) zachovali i pro další pokolení nejen teoretický postulát, ale **praktický smysl** pro to, čemu se říká svobodná, autonomní kulturní instituce.

Lze-li vůbec proti termínu “samizdat” něco namítat, tož jedině snad ve jménu jazykové estetiky: tato typicky ruská zkratka zavání tak trochu všelijakými těmi “kolchozy”, “politruky” apod., kterážto slůvka se v češtině, pravda, nevývímají zvláště pěkně. Ale když už jsme se koneckonců smířili i s takovým monstrem jako “chozrazčot”, který by se dal po stránce estetické snad nejlépe přirovnat k prasečímu ry-páku, jak bychom mohli v naší mateřštině upírat domovské právo nesporně libozvučnějšímu výrazu “samizdat”? Nehledě k tomu, že je jistě slušné a spravedlivé, aby už samo slovo trvale připomínalo prvenství, jež Rusům v tomto oboru po zásluze připadá.

Kritický sborník, roč.3, 1983, č. 2, s. 94–97

EDICE NOVÉ CESTY MYŠLENÍ

Jak už bylo připomenuto úvodem, zamýšlejí ACTA pravidelně přinášet přehledné informace o československých samizdatových edicích a periodikách. Kromě seznamu všech titulů budou tyto informace podle možností doplněny také stručnými charakteristikami jednotlivých knih případně jednotlivých ročníků a čísel; cílem je nejen zachytit v úplnosti stále čtenější a rozmanitější samizdatovou produkci od jejích počátků až dodnes, ale také usnadňovat v ní orientaci a informovat i o edicích, knihách případně časopisech méně známých nebo neznámých. Protože jde o náročnou práci, zejména u edic, jejichž seznamy často čítají i stovky položek, budou ACTA postupovat pragmaticky a využívat zejména materiálu, který už byl nebo je zpracováván buď doma, nebo v zahraničí. K takovým už zpracovaným materiálům patří soupis, který přinášíme v tomto čísle. Týká se samizdatové knižní edice *Nové cesty myšlení*, ve které vyšlo za posledních deset let celkem sedmadvacet titulů. Seznam s charakteristikami knih byl zpracován v Československu.

Redakce

NOVÉ CESTY MYŠLENÍ

Jde o samizdatovou knižní edici zaměřenou na původní české filosofické práce především teoretické povahy, zahrnuje však i příležitostné svazky beletrizujícího rázu. Filosofický rámec je zhruba určován navazováním na Patočkův odkaz a křesťanské aspekty. Edice se vyvíjela postupně; za první signál lze považovat filosofický sborník, který zde uvádíme jako nultý a který obsahuje výjimečně i práce zahraničních autorů.

- 1977 0) *Filosofický sborník*
- 1978 1) R. Palouš, *Škola stáří*
- 1978 2) R. Palouš, *Konverze*
- 1978 3) R. Palouš, *Kmotřenci*
- 1979 4) *Cesty myšlení*, sborník
- 1980 5) Z. Neubauer, *Deus et natura*
- 1980 6) *Smysl smyslu*, sborník
- 1981 7) R. Palouš, *K Bolzanovu významu*
- 1983 8) *Polis a religio*, sborník
- 1983 9) R. Palouš, *Dvě vánoční povídky*
- 1983 10) R. Palouš, *Čas výchovy*
- 1984 11) M. Balabán, *Stručné dějiny izraelské noetiky*
- 1984 12) T. R. Korder, *Hledání aktuálního pojetí dějin*
- 1984 13) M. Palouš, *Paralelní úvahy*
- 1985 14) V. Havel, *Šestnáct dopisů*
- 1985 15) Sidonius a Sakateka, *Dialog o páté cestě a dialog o miněni*
- 1985 16) I. M. Havel, M. Palouš, Z. Neubauer, *Svatojánský výlet*
- 1985 17) R. Palouš, *1969*
- 1986 18) T. G. Masaryk a naše současnost, výbor ze sborníku
- 1986 19) *Hostina*, sborník
- 1986 20) Sidonius a Sakateka, *Dialog o mudrování a dialog o otázkách*
- 1986 21) Z. Neubauer, *Bytí a subjektivita*
- 1986 22) *Faustování s Havlem*, sborník
- 1986 23) T. R. Korder, *Konec tradičního Japonska. Platon v Syrakusách*
- 1987 24) E. Kohák, *Krise rozumu a přirozený svět*
- 1987 25) R. Palouš, *K filosofii výchovy*
- 1987 26) M. Balabán, *Bojovníci a trpělitelé*

0) *Filosofický sborník*. Bez udání místa a roku; v Praze se objevil roku 1977. Cyklostyl A 5, vazba měkký karton, 130 stran. Obsah: M. Heidegger, Věc (jde o zcela nový překlad); M. Heidegger, Dopis mladému studentovi; M. Heidegger, Přípitek; J. Patočka, Křesťanská víra a myšlení (záznam přednášky s diskusí z 27. 1. 1975); M. Heidegger, Rozhovor s R. Augsteinem a G. Wolffem (z 23. 9. 1966); J. Patočka, Výňatky z diskuse o Heideggerově rozhovoru (léto 1976); H. Rombach, Víra v Boha a vědecké myšlení.

1) R. Palouš, *Škola stáří*. Praha 1978. Strojopis A 5, vazba tuhý karton s obrazem Komenského, 167 stran. Kniha má dvě části: v první se interpretuje Komenského pojetí výchovy jakožto školy života vzhledem k absolutní výzvě, kterou je člověk povoláván; akcent je přitom položen na "školu stáří", tedy na tu, která je relativně nejméně zneužitelná k účelům jen dočasným. V druhé části je kritizováno současné pojetí starostlivosti o staré a učiněn pokus o založení gerontagogiky.

2) R. Palouš, *Konverze*. Praha, sedmdesátá léta. Cyklostyl A 4, vazba měkký nebo tuhý karton s obrazem otevřené knihy, 94 stran. Studie o fenoménu zásadního životního obratu, zahrnující svědectví o něm od eleusínských mystérií a Platonovy PERIAGOGÉ přes křesťanské výpovědi až po dnešní svědectví umělců.

3) R. Palouš, *Kmotřenci*. Praha, sedmdesátá léta. Cyklostyl A 5, vazba tuhý nebo měkký karton, 131 stran. Autor se obrací ke svému kmoťrenci a snaží se ho uvést do duchovní situace moderní doby; využívá často pohádkových

motivů, vypráví mu o skrytosti a skromnosti, o modernosti, o statečnosti, o konečnosti a o víře, lásce a naději.

4) *Cesty myšlení*. Sborník. Praha 1979. Cyklostyl A 5, vazba měkký nebo tuhý karton, 175 stran. Úběžníkem všech šesti studií a meditací je kritika antropocentrismu. Obsah: D. Kroupa, Život filosofa (Patočkův filosofický životopis); M. Palouš, Domácí přítel a směšný člověk; Z. Neubauer, Filosofie jako svědectví o zjevení bytí v symbolu; R. Palouš, Světelná metafora; V. Illa, Cesta teologie a teologie jako cesta; Kalypton, Zapři sám sebe.

5) Z. Neubauer, *Deus et natura*. Praha 1980. Cyklostyl A 5, vazba měkký nebo tvrdý karton, 127 stran. Úvahy o "religio" na pozadí autorova filosofického stanoviska, které nazývá ontologií subjektivity. V první části předvádí toto své filosofické vyznání jakožto zkušenost přirozeného světa, v druhé kapitole medituje na téma víra a zázraky, třetí je mariologickou studií, vížící se k pouti na Turzovku, a ve čtvrté pojednává o problematice dědičného hříchu; k této čtvrté kapitole se vztahuje i appendix polemizující se stanoviskem K. Rahmera.

6) *Smysl smyslu*. Sborník. Praha 1980. Strojopis B 5, vazba tuhé plátno, 192 stran. Tématem je fenomén smyslu, jehož zkoumání navrhl J. Patočka v jedné ze svých posledních filosofických studií. Obsah: M. Palouš, Filosofie, řeč a smysl; Z. Neubauer, Co je to smysl; R. Palouš, Smysl a dějiny; J. Němec, Z. Neubauer et alii; Záznam diskuse o smyslu (z bytového filosofického semináře 8. 1. 1979).

7) R. Palouš, *K Bolzanovu významu v duchovním vývoji a národním povědomí*. Praha 1981. Cyklostyl A 5, vazba měkký karton nebo tuhé plátno, 48 stran. Některé svazky mají obrazový doprovod, soubor 12 fotografií O. Němce a portrét B. Bolzana. Studie u příležitosti dvouletého výročí Bolzanova narození je zároveň příspěvkem do diskuse o Bolzanovi v samizdatové literatuře.

8) *Polis a religio*. Sborník k sedmdesátinám J. Zvěřiny. Praha 1983. Strojopis A 5, vazba tuhé plátno, 220 stran. Obsah: R. M. Křížková, *Milostivé léto* (báseň, frontispis); Z. Neubauer, *Duch v křesťanské tradici*; P. Bratinka, *Politická obec a křesťanské perspektivy*; M. Palouš, *Věčnost a nesmrtelnost*; V. Benda, *Poznámky k poznámkám často slyšeným*; R. Palouš, *K Zvěřinovu malému hovoru o TGM*; D. Kroupa, *K pramenům Masarykovy filosofie praxe*; M. Rejchrt, *Abý všichni jedno byli*.

9) R. Palouš, *Dvě vánoční povídky*. Praha 1983. Strojopis, leporelo A 5, vazba tuhé plátno, 56 stran. Variace na motivy pohádky o Popelce a o perníkové chaloupce určené pro vychovatele. Připojeny náčrty možných interpretačních východisek.

10) R. Palouš, *Čas výchovy*. Praha 1983. Strojopis B 5, vazba tuhé plátno, 371 stran. Jde o studii objasňující, proč se autor domnívá, že po éře metafyzické a ontologicko-epistemologické přichází éra výchovy, tedy že se místo tázání, co je a jak to víme, do popředí dostává otázka, co je člověk odpověden dělat.

11) M. Balabán, *Stručné dějiny izraelské noetiky*. Praha 1984. Strojopis B 5, vazba tuhé plátno, 232 stran. Chronologický výklad izraelského chápání "vědění" o Hospodinu. Interpretována především prorocká tradice od dob nejstarších až pod dobu novozákonní.

12) T. R. Korder, *Hledání aktuálního pojetí dějin*. Praha 1984. Strojopis B 5, vazba tuhé plátno, 278 stran. Záznam bytového filosofického semináře s referáty o knihách: J. Patočka, *Kacířské eseje*, E. Voegelin, *New Science of Politics* a E. Sandoz, *The Voegelian Revolution*. Diskuse se kromě jiného točí kolem pojetí dějinnosti jako takové.

13) M. Palouš, *Paralelní úvahy*. Praha 1984. Strojopis B5, vazba tuhé plátno, 140 stran. Soubor filosofických esejů o spirituální krizi současnosti a o osudu občanství v této vypjaté době, o problematičnosti objektivního poznání, o geocentrickém významu "dobyti" měsíce; autor konfrontuje též Patočkovy *Kacířské eseje* s úvahami H. Arendtové, uvažuje o vztahu řeckého ducha a křesťanství a o věčnosti a nesmrtelnosti.

14) V. Havel, *Šestnáct dopisů*. Praha 1985. Strojopis B 5, vazba tuhé plátno, 134 stran. Výbor dopisů V. Havla z vězení; jedenadevadesát stran vybraného textu týkajícího se existenciálních otázek je uvedeno třiadvacetiřetistránkovou Sidoniovou předmluvou reflektující ontologický význam Havlova uvažování.

15) Sidonius a Sakateka, *Dialog o páté cestě a dialog o mínění*. Praha 1985. Strojopis B 5, vazba tuhé plátno, 115 stran. Volně se rozvíjející rozmluva dvou přátel o vztahu činnosti a ne-

---

činnosti, o pluralitě cest myšlení, o problémech moderní kybernetiky, o teologických argumentech středověkých scholastiků aj.

16) I. M. Havel, M. Palouš, Z. Neubauer, *Svatojánský výlet*. Praha 1985. Strojopis B 5, vazba tuhé plátno, 225 stran. Tři přátelé probírají své zážitky z výletu, a to tak, že třikrát – jeden po druhém – vykládají týž sled skutečností a jejich hlubinný význam.

17) R. Palouš, *1969*. Praha 1985. Strojopis A 4, vazba sešíváný karton, 100 stran. Hypotéza o konci novověku, resp. o konci celého eurověku a o počátku další éry – novověku. Původ dosavadního členění, diskuse o periodizaci a argumenty o proměně věků v 20. století.

18) *T. G. Masaryk a naše současnost*. Sborník. Praha 1986. Strojopis B5, vazba tuhé plátno, 118 stran. Výbor ze stejnojmenného čtyřdílného sborníku o cca 800 stranách, vydaného jako samizdat roku 1980. V zkrácené verzi nebo aspoň ve zmínce jsou uvedeny všechny stati z části *Vzpomínky a Stati*.

19) *Hostina*. Filosofický sborník. Praha 1986. Strojopis, vazba tuhé plátno, 329 hustě psaných stran. Kniha uspořádaná V. Havlem z příspěvků 21 autorů žijících v Československu i v cizině je rozdělena do pěti částí – první dvě mají obecně filosofické a ontologické zaměření, třetí epistemologické, čtvrtá filosoficko-politické a pátá jsou varia.

20) Sidonius a Sakateka, *Dialog o mudrování a dialog o otázkách*. Praha 1986. Strojopis B 5, vazba tuhé plátno, 110 stran. Pokračování volně se rozvíjejících rozmluv dvou přátel, tentokrát o moudrosti, lásce, oblibě, hloubání a filosofii, o hře a dialogu, o tázání a očekávání odpovědi, o existenci a vypsávání, o identitě jakožto účasti, o tajemství aj.

21) Z. Neubauer, *Bytí a subjektivita*. Praha 1986. Strojopis B 5, vazba tuhé plátno, 151 stran. Úvodní stať je úvaha P. Ricoeura, Krize subjektu v západní filosofii. Následují čtyři Neubauerovy studie, o Ricoeurově krizi subjektu, o hermeneutickém pojetí subjektu, o metafoře a o filosofii víry. Poslední částí knihy je záznam rozhovoru s P. Ricoeurem při jeho pražské návštěvě roku 1980.

22) *Faustování s Havlem*. Sborník k padesátinám V. Havla. Strojopis B 5, vazba tuhé plátno, 1 exemplář v polokůži, 151 stran. Eseje I. M. Havla, M. Palouše, H. Weberové, R. Palouše, B. Bratinky, D. Kroupy a Z. Neubauera, jejichž společným tématem je Havlova hra *Pokoušení*. Připojen záznam rozhovoru o hře s Václavem Havlem.

Poznámka redakce. Všechny seznamy samizdatových edic, případně charakteristiky jednotlivých knih, které v nich vyšly, budou postupně doplňovány. Pokud se některé tituly objevují v seznamech několika edic, je to tím, že edice buď záměrně spolupracovaly, nebo prostě přebíraly jisté svazky z jiných samizdatových dílen.

NOVÉ KNIHY – PRO MEMORIA

SKRYTÁ TVÁŘ ČESKÉ LITERATURY

Zdeněk Rotrekl, *Skrytá tvář české literatury nejenom krásné*. (Vybrané kapitoly biografické). Samizdat, 364 stran, fotografické přílohy. Datováno Brno, velikonoce 1985.

Obsah: Slovo úvodem; Otto František Babler; Ivan Blatný; Klement Bochořák; Josef Silvestr Maria Brait; Jan Čep; Rudolf Černý; Reginald Dacík; Miloš Dvořák; Ivan Jelínek; Zdeněk Kalista; Josef Knap; Josef Kostohryz; Antonín Kratochvíl; František Křelina; František Lazický; Dominik Pecka; Suzanne Renaudová; Václav Renč; Bohuslav Reynek; Zdeněk Řezníček; Nina Svobodová; Růžena Vacková; Timoteus Vodička; Marie Rosa Junová-Vodičková; Jan Zahradníček; František Halas; Jan Trefulka; Slovo závěrem.

Jak naznačuje už titul a podtitul svazku a jak vysvětluje autor v úvodu, přímým podnětem k sestavení této série "slovníkových biografických kapitol" byla nejen smrt mnoha "členů starší literární a vědecké generace", ale také vědomí, že jména a díla většiny z nich, podobně jako jména a díla dlouhé řady dalších, mladších autorů, jsou z české kultury systematicky vymazávána a že se tím znovu - patrně zcela záměrně - ještě víc prohlubuje už tak dost nebezpečná diskontinuita české kultury. Z. Rotrekl není sám, kdo si toto nebezpečí uvědomil a kdo o něm píše; je však patrně první, kdo se na ně pokusil odpovědět prakticky, souborem svých biografických kapitol, věnovaných autorům, jejichž jména bychom většinou marně hledali v dnešních slovnících nebo příručkách; a pokud se některá z nich přeče

jen objevila v některých starších knihách, například v *Slovníku českých spisovatelů* z r. 1964, jsou příslušná hesla přinejmenším neúplná, protože jistá významná životopisná data, zejména pokud šlo o politické pronásledování, věznění, případně rehabilitace, byla a zůstala natrvalo tabu. Pozorný čtenář slovníku si je mohl nanejvýš domýšlet podle nápadných dlouholetých odmlčení a mezer v bibliografiích. Nápravu v tomto směru přinesl do značné míry teprve *Slovník českých spisovatelů*, vydaný roku 1982 nakladatelstvím Sixty-Eight v Torontu. Ani ten ovšem nezachytil všechna jména, jež připomíná Z. Rotrekl, zčásti ovšem také proto, že jeho kniha ve shodě s titulem uvádí kromě beletristů také některé vědce, odborné spisovatele a vydavatele, jak je zřejmé už z obsahu.

Většinu těch, o nichž píše, znal Z. Rotrekl osobně, s mnohými ho sblížovaly shodné nebo blízké názory a s nejedním sdílel společný osud dlouholetého politického vězně; z tohoto hlediska je to také kniha o něm samém, nebo lépe o jednom z příznačných osudů českých vzdělanců posledního půlstoletí. To představuje další přednost knihy: je nejen podnětem, ale i svědectvím. Na druhé straně si ovšem i sám autor uvědomoval, že je nad jeho síly a patrně nad síly každého jedince dovést podobný podnět až do úplného konce; jednotlivé kapitoly jeho knihy jsou nestejně úrovně jak co do úplnosti, tak co do zpracování dat a výkladů. Proto se také Z. Rotrekl pokusil některé údaje doplnit ještě v závěrečné kapitole; proto také už v úvodu charakterizoval své texty jako "podklad pro další bádání." A v tomto smyslu bude jeho kniha jistě užitečná.

LUKAVICKÉ ZÁPISKY

Hana Ponická, *Lukavické zápisky 1977*. I.- III. Samizdat, 332 + 226 + 262 stran, Lukavica 1985.

Obsah: I. Návrat z úniku (1. Zelený motýl; 2. Zastavený pramen; 3. "Le Monde"); II. Leto v Lukavici (1. Odvolanie; 2. Mlyn hostí; 3. Horká jablň); III. Kamenný host' (1. Proces; 2. Bez příkazu prokurátora; 3. Vianočná pohľadnica).

I když slovenských podpisů na Chartě 77 bylo poměrně málo, její ohlas na Slovensku byl zřejmě větší, než jsme tušili. Potvrzuje to mimo jiné i Hana Ponická svými *Lukavickými zápisky 1977*, zevrubným příběhem živého svědomí, které se v té době ozvalo a dokázalo stát na své pravdě. Jádrem příběhu je ostatně známé a před desíti roky upoutalo dokonce pozornost světové veřejnosti; teprve dnes se však ze tří svazků *Lukavických zápisů* dovídáme dopodrobna jeho peripetie.

Jsou v podstatě prosté a bohužel dost běžné. V únoru 1977 vyzval Svaz slovenských spisovatelů H. Ponickou, aby podepsala rezoluci proti Chartě 77, aniž se mohla s textem Charty seznámit. Přes všechný nátlak H. Ponická odmítla. A nejen to, pro 3. sjezd Svazu slovenských spisovatelů v březnu 1977 si připravila diskusní příspěvek o skutečné situaci ve slovenské literatuře, to znamená i o té její části, která byla umlčena; a

vyjmenovala dvě desítky autorů, kteří už skoro deset let nemohli publikovat. Smysl svého diskusního příspěvku shrnula citátem z jednoho z projevů na památném 2. sjezdu československých spisovatelů na jaře 1956. Básník F. Hrubín tehdy připomněl osud umlčených, případně uvězněných spisovatelů a řekl: "Kdo z nás si spokojeně chodí, píše, spokojeně pobírá honoráře a klidně usíná, jako by o ničem nevěděl, kdo neřekne nahlas: 'zde se děje krivda!', je zakuklený měšťák a sobec, a ten, kdo se dokáže jen tajně stydět, je zbabělec!" H. Ponická se už dál tajně stydět nechtěla.

Ač se přihlásila včas, nedostala na sjezdu slovo; odevzdala tedy svůj příspěvek písemně a trvala na tom, aby byl podle stanov zahrnut do sjezdových materiálů. Následoval nový nátlak, a když neustoupila, začala odvěta, vyřazování rukopisů z nakladatelských plánů, zákaz publikování, systematické umlčování atd., tedy přesně to, proti čemu se ve svém diskusním příspěvku ozvala. Když potom text jejího příspěvku vyšel v pařížském *Le Mondu*, rozběhla se represe v plné síle: policejní šikany, sledování, vyhrůžky, výslechy, krátce příznačný příběh člověka, který se v Československu odvážil myslet **jinak** a trvat na svém. Podrobnosti o tom najde čtenář ve třech svazcích *Lukavických zápisů*. Někdo možná řekne, že podobné věci už četl; ale právě jejich neustálé opakování ukazuje, že takových svědectví pořád ještě není dost.

Bylo by však nedocenením *Lukavických zápisů* 1977, kdybychom je četli jen jako svědectví, i když to není málo. Je to také poutavý příběh, málem bych řekl román jednoho jediného, ale osudového roku v životě člověka, který se s konečnou platností rozhodl být sám sebou. Po tomto draze placeném, ale osvobozujícím rozhodnutí dostává pro něho najednou

mnoho věcí nový, obrozený smysl. A tak kromě výjimečného dokumentu, jak o tom byla řeč, jsou *Lukavické zápisky* 1977 také pozoruhodným literárním dílem, knihou o lásce, manželství, přátelství, solidaritě prostých lidí a kráse přírody, krátce o tom nesnadném štěstí být člověkem mezi lidmi.

PODĚKOVÁNÍ

Představenstvo ČSDS děkuje všem, kdo přispěli svými dary k rozšíření knihovny a sbírek Střediska nebo je podpořili finančně.

† Dr. Johann Wolfgang Brügel, Londýn
Dr. Oldřich Dubina, Paříž
Milan Horáček, Frankfurt n. M.
Dr. Antonín Kratochvíl, Mnichov
Erich Kulka, Jeruzalém
Dr. Alexej Kusák, Kolín n. R.
Milan Nápravník, Kolín n. R.
Susanne Rothová, Paříž
Dr. Jirí Sláma, Mnichov
Dr. Ota Šik, St. Gallen
Ludvík Veselý, Mnichov

ČSDS přijímá peněžní dary prostřednictvím „Kulturamt der Landeshauptstadt Hannover“. Šeky vystavené na „Dokumentationszentrum“ s označením „Spende“, můžete zasílat na naši adresu, anebo je poukazovat na Kreissparkasse Peine (BLZ 25250001), Kto.-Nr. 35 000 595, „Dokumentationszentrum – Spendenkonto“. Přejete-li si, aby darovaná částka byla vynaložena na určitý jmenovitý cíl, uveďte prosím název projektu (např. Patočkovy Spisy, Katalog, Annual Survey apod.).

Korespondence mezi mluvčími Charty 77 a Karlem Janem ze Schwarzenbergu

Poděkování panu Karlu Janovi ze Schwarzenbergu

(Dokument Charty 77 č. 6/87)

Praha 15. ledna 1987

Vážený pane,
s velkou radostí a vděčností jsme přijali založení Československého dokumentačního střediska, jež má registrovat a uchovávat písemnosti naší nezávislé literatury, a rovněž zprávu, že důstojným stánkem tohoto střediska budou prostory zámku, které jste k těmto účelům poskytl. Považujeme tento Váš čin za projev bytostného češství a stále živého zájmu o rozvoj nezávislé české a slovenské kultury.

V upomínku posíláme malý dárek.
S vřelými díky a pozdravy

ing. Jan Litomiský   dr. Libuše Šilhanová   Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77   mluvčí Charty 77   mluvčí Charty 77

K.J. ze Schwarzenbergu mluvčím Charty 77

A-1030 Rennweg 2
Wien 3   27.2. 1987

Vážená paní, vážení pánové,
upřímně řečeno, jsem poněkud zahanben Vaším dopisem a krásnou prací J. Jiráka na počest Jana Zahradníčka, kterou jste mi poslali.

Zahanben, poněvadž porovnáme-li Vaši práci a podmínky, za kterých spolu se svými přáteli

plníte úkol, který jste si vytyčili, s možnostmi, které náhodou zde mám, pak těch několik místností poskytnutých ke zřízení archívu vskutku nestojí za zmínku.

Podářilo-li se mým předkům na Třeboni a Krumlově uchovat v archívech doklady českých dějin z minulých staletí, doufám, že nový archív dnes poslouží podobně.

Zkrátka a dobře, prosím Vás, abyste se na příště o takových samozřejmostech nezmiňovali, a doufám, že se řečený archív brzy octne tam, kam patří. Totiž v Praze.

Především ale se mi zdá, že snad právě u nás je každé dílo, které udržuje kontinuitu a tradici kulturního života, důležitější než u národů větších anebo v zemích, které se nenalézají na křižovatkách dějin.

Mám dojem, že sotvakdo porozumí českým dějinám, jejich představitelům i našemu selhání* v osudných chvílích, neví-li, že vývoj k svobodnému a sebejistému postoji byl přerušen přelomy a ztrátami vskutku vyjímecnými, takže tím je poznamenáno naše počínání dodnes.

Unavující opakování negací všeho, co předcházelo, a povolání nového a konečného času nám zanechalo omezený pohled na dějiny a ztrátu instinktivního vědění, že realismus, odvaha a pravdivost se podmiňují jakožto základ národa. Právě proto je každá činnost udržující kontinuitu a bránící novým ztrátám tak důležitá.

Podáří-li se však zachovat a rozvinout to, co v posledních letech vzniklo, pak se snad přece podaří prorazit k novému povědomí.

Se srdečným díkem, udělali jste mi velikou radost,

Váš upřímný Schwarzenberg

* Je pozoruhodné, že čeština odvozuje slovo *selhání* ode *lhaní*.

Vím, že místo, z kterého vidíme na svět, není příliš vysoko, ale z tohoto místa se mi vše jeví tak, jako kdybych spatřil zázrak: zázrak zrodu svobodné kultury, která začínala obyčejným průklepovým papírem, starými psacími stroji a dnes tak často zpochybňovanou vírou, že to k něčemu je, že to má smysl a že je to účinná obrana proti lži, útlaku a hlouposti.

Milan Šimečka (Bratislava)

Co je to vlastně "paralelní kultura"? Nic víc a nic míň než kultura, která z těch či oněch důvodů nechce nebo nemůže nebo nesmí zasahovat veřejnost těmi médii, které řídí státní moc, což jsou v totalitním státě všechna nakladatelství, tiskárny, výstavní síně, koncertní a divadelní sály, vědecké ústavy atd. Tato kultura tudíž využívá jen toho, co zbývá: psacích strojů, soukromých ateliérů, bytů, stodol a podobně. Jak patrně, "paralelnost" je vymezena zcela vnějškově a nic dalšího z ní přímo nevyplývá, tedy ani kvalita, ani estetika, ani nějaká ideologie.

Václav Havel (Praha)

